

DOKUMENTERAT

Bulletin från Musik- och teaterbiblioteket vid Statens musikverk

43

**Statens musikverk • Utile Dulci • Ciaffei
Riksinventering • Nyförvärv**

Afrikanskan

Musik- och teaterbiblioteket

Utges av Arkiv-, raritets- och dokumentationsavdelningen
på Musik- och teaterbiblioteket vid Statens musikverk

Postadress: Box 16326, 103 26 Stockholm

Besöksadress: Torsgatan 19, Stockholm

Telefon: 519 554 18	Överbibliotekarie
519 554 17	Arkiv
519 554 30	Bibliografi
519 554 97	Bilder
519 554 15	Rariteter
519 554 47	Teater

Fax: 519 554 05

E-post: inger.enquist@muslib.se, rikard.larsson@muslib.se

ISSN 1404-9899

Dokumenterat 43, red. Inger Enquist och Rikard Larsson,
november 2011

Omslagsbild: Skeppsbrottet ur Afrikanskan;
teckning av R. Haglund
Grafisk form: Tuula Rinne

MUSIK/TEATER
BIBLIOTEKET

Statens musikverk Stina Westerberg	s. 4
Sällskapet Utile Dulci och dess musikbibliotek Veslemöy Heintz	s. 7
Riksinventeringen av teater- historiskt teatermaterial Inger Enquist	s. 16
Kärlek till driftens gräns: en parodi på Afrikanskan Göran Gademan	s. 20
Ciaffei – en italiensk opera- sångare i svenska arkiv Göran Tegnér	s. 26
Nyförvärv 2009-2010 och bestånd i arkiv, bibliotek och museer Inger Enquist	s. 43

Statens musikverk

Av Stina Westerberg¹

Samlingsplatsen för kompetens, expertis och oväntade möten inom musik, teater och dans

Den 1 maj gick startskottet för den nya myndigheten Statens musikverk. Vad är det då egentligen vi gör? Fortfarande är det nog många som inte vet riktigt vad vi gör och hur de olika delarna av myndigheten hänger ihop. Statens musikverk består av **Musikplattformen**, **Musik- och teaterbiblioteket**, **Musik- och teatermuseum**, **Svenskt visarkiv**, **Caprice Records** och **Elektronmusikstudion EMS**.

Uppdraget är att främja ett varierat musikaliskt utbud präglat av konstnärlig förnyelse och hög kvalitet. Vi ska också bevara, främja och tillgängliggöra teaterns, dansens och musikens kulturarv.

Det ska vi göra framförallt genom att presentera vårt gemensamma kulturarv inom teaterns, musikens och dansens område på ett engagerat och innovativt sätt. Utan överdrift så vågar jag säga att jag har världens roligaste jobb!

STATENS MUSIKVERK

Precis som medlemmarna i en familj är de olika verksamheterna olika men ändå lika och kompletterar varandra med sina olika inriktningar. Musikplattformen arbetar med innovation och utveckling i musiklivet. Musik- och teaterbiblioteket erbjuder fördjupning, kunskap och spelglädje. Musik- och teatermuseum ger möjlighet att uppleva och bli berörd. Elektronmusikstudion erbjuder en mötesplats och ett utvecklingscentrum på Elektronmusikstudion. Svenskt visarkiv bevarar musikens och dansens kulturarv till inspiration för nyskapande inom folkmusik, jazz, äldre populärmusik och inflyttade musiktraditioner. Caprice Records har en katalog späckad med inspelningar av konstnärligt intressant musik.

¹ Stina Westerberg är generaldirektör för Statens musikverk.

Organisationen genomsyras av ett starkt engagemang för kultur i olika former såväl när det gäller nyskapande och utveckling som för uppdraget att förmedla vårt gemensamma kulturarv. Många som jobbar här har en bakgrund som konstnärliga utövare i någon form eller har en pågående konstnärlig verksamhet som får finnas parallellt med rollen på Statens musikverk. Kopplingen till utövare i musiklivet är också stark genom Konstnärliga rådet, där musiker, tonsättare, ljudkonstnärer och musikskapare har ett avgörande inflytande.

Vi har också en stor andel disputerade forskare och andra typer av experter knutna till oss.

Den nyaste enheten på Musikverket är Musikplattformen

Genom Musikplattformen ska Musikverket fördela statligt stöd till musiklivet och därigenom bidra till fantastiska projekt som genomsyras av innovation och utveckling, nationellt och internationellt. En viktig del i det arbetet är att koordinera och stödja samarbetsprojekt inom musiklivet genom att fördela ekonomiskt stöd. Stödet ska stärka musiklivet och skapa förutsättningar för ett professionellt musikliv.

I årets första ansökningsomgång tog vi emot 280 ansökningar med förslag på intressanta projekt och samarbeten. Den totala summan som musiklivet sökte var 89 miljoner kronor. Självklart är det ett grannliga arbete att prioritera bland de många högintressanta projekten. Konstnärliga rådets uppgift är att vara de experter som prövar frågor om ekonomiskt stöd till musiklivet och som är rådgivande i strategiska frågor som rör detta stöd. Den 19 oktober fattade Konstnärliga rådet beslut om att fördela årets 10 miljoner kronor till tre olika typer av projektkategorier och 54 olika projekt. Idéer som får ekonomiskt stöd ska genomföras i samverkan med Statens musikverk vars roll är att stödja, koordinera och inspirera.

Vi kommer förstås att hålla nära kontakt med alla projekt och på olika sätt dokumentera och berätta om både arbetsprocesser och resultat. Under nästa år är det vårt uppdrag att fördela 25 miljoner kronor till innovation inom musiklivet och nästa ansökningsomgång startar redan den 16 januari 2012.

Att vara med om nybildandet av en ny myndighet är ett spännande och inspirerande uppdrag och jag har några hållpunkter. Framförallt handlar det för mig om att bidra till att skapa förutsättningar för en organisation som tar tillvara människors kompetens och kreativitet och som får genomsyras av engagemang och innovationslust.

Min utgångspunkt är att jag själv är djupt engagerad i kärnfrågorna och själv har nära kontakt med musiklivet och kulturlivet i stort.

Det är otroligt viktigt att vi arbetar strategiskt med kommunikation och relevant teknikutveckling. Både för att vi ska kunna vara tillgängliga för alla de som har nytta av och söker sig till myndigheten på olika sätt men också för att vi ska kunna ta tillvara, tillgängliggöra och levandegöra det kulturarv vi förvaltar.

Teknikutveckling är ett av de verktyg vi behöver vässa för att skapa förutsättningar för att vi kontinuerligt ska kunna utveckla och effektivisera vårt sätt att ta hand om och utveckla kulturarvet. En annan otroligt viktig del är att samverka med andra myndigheter och organisationer så att vi gemensamt kan driva frågor som är viktiga för kulturlivet.

En av de viktiga frågorna är frågan om jämställdhet inom musiklivet. 31 januari 2009 redovisade Statens kulturråd, Konstnärsnämnden och Jämställdhetsombudsmannen en analys som visade att könsfördelningen inom musikområdet fortfarande avviker markant från ambitionen om jämn fördelning. Kvinnliga musiker och komponister är fortfarande kraftigt underrepresenterade i musiklivet. Därför har regeringen givit Statens musikverk ett jämställdhetsuppdrag som ska bidra till att män och kvinnor blir mer jämställt representerade i musiklivet inom de musikgenrer där behovet är som störst. Detta kommer att ske i samverkan med Statens kulturråd, Konstnärsnämnden och andra berörda akter inom musikområdet.

Uppdraget löper 2011-2014 och har tilldelats 8 miljoner kronor. Redan under hösten har vi arrangerat samtalsserien Musikliv i balans – sanning och konsekvens om jämställdhet och genusperspektiv. Samtalen kretsar kring frågor som musikens genus och hierarkier, kvotering, musikaliska normer och jämställdhet.

Också inom myndigheten kommer jämställdhet att vara ett prioriterat område parallellt med uppdraget kring barn och ungdomar. Här kommer vi att ta de unga till hjälp och myndighetens vuxna insynsråd kommer under nästa år att få sällskap av en rådsgrupp bestående av barn och ungdomar som ska hjälpa oss att kvalitetssäkra att det vi gör blir relevant och utvecklande.

Mer om allt detta hittar man förstås på www.statensmusikverk.se. Inom kort kommer vi att förnya vår hemsida så att den representerar alla delarna av myndigheten på ett spännande och tillgängligt sätt. Och den ska förstås genomsyras av vårt fantastiska uppdrag.

Sällskapet Utile Dulci och dess musikbibliotek

Av Veslemøy Heintz¹

Utile dulci (Nytta med nöje), var ett i Stockholm bildat vittert sällskap (1766-1796) som sysslade både med musik och poesi. Till vänster syns den lyrastämpel som finns på UD:s notmaterial. Till höger en bild på Pehr Frigel (1750-1842), medlem av UD och Kongl. Musikaliska akademiens ständige sekreterare och bibliotekarie (1797-1841). Sannolikt kom UD:s notbibliotek till Akademien genom hans försorg.

Under 1700-talet bildades en rad olika akademier och vittra sällskap i Sverige.² Före Kungl. Musikaliska akademiens (KMA) instiftande 1771 fanns på musikens område Académie de musique från slutet av 1730 talet och Utile Dulci (UD) som räknade sin början "ifrån d. 24 Januarii 1766".³ UD var inte endast sällskapets namn utan även dess valspråk, nytta och nöje. Valspråket, som är del av ett citat från den romerska poeten Horatius, hade sällskapet tagit från Olof von Dalins Den svenska Argus.

Olof von Dalin (1708-1763) var sällskapet UD:s "hjälte". Sällskapets namn är tagit från ett Horatius citat som återges på titelbladet till Dalins Then swänska Argus. Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci = Han har vunnit allt som förenar nytta med nöje.

¹ Veslemøy Heintz är överbibliotekarie vid Musik- och teaterbiblioteket.

² Wallin, 1945, s. 46 ff.

³ Uppsala universitetsbibliotek (UUB), U 169k. De daterade handlingarna i denna volym stammar från åren 1780-1784. Den handling som direkt berör sällskapets bildande återges in extenso i Sylwan, s. 230 ff.

UD bildades i viss mån som en hyllning till Dalin. I sällskapets handlingar omnämns han som en "hjälte" och sällskapets ceremoniel var uppbyggt kring talet fem: det antal bokstäver som fanns i Dalins namn.

UD var indelat i fyra avdelningar eller "areopager", den stora som omfattade alla medlemmar, samt den vittra som framförallt sysslade med poesi, den musikaliska och den styrande.⁵ Sällskapet hade flera ämbetsmän, bl.a. en vitter direktör⁶ och en styresman även kallad direktör för musiken. Den enda bevarade medlemsmatrikeln⁷ är indelad i "flockar", fem till antalet. Medlemmarna tillhörde olika grader: första, andra, riddare, "commendeurs" samt hedersledamotsgraden. De som ingick i den musikaliska aeropagen är i medlemsmatrikeln markerade med ett M. Det finns även en separat förteckning över musikavdelningens ledamöter bevarad i Musik- och teaterbiblioteket.⁸ Denna förteckning består av två delar: den första enligt instrument, den andra alfabetisk. I instrumentdelen verkar medlemmarna själva ha skrivit in sina namn, medan det i den alfabetiska delen finns några olika pikturer. Förteckningen är daterad 1768, men har uppdaterats fortlöpande, flera medlemmar är markerade med †, det senaste dödsåret som anges är 1784.⁹

Bland UD:s medlemmar "funnos allehanda samhällsklasser representerade: hofmän, militärer, civile ämbetsmän, prester, läkare, köpmän, yrkesidkare, skolmän ... Äfven fruntimmer intogos i orden".¹⁰ Det var dock endast två kvinnor med i UD: Anna Brita Ramklou och Anna Maria Lenngren. Båda är upptagna i musikavdelningens medlemsförteckning under Canto soprano. Sannolikt deltog de inte i sällskapets verksamhet, utan endast vid tillfällen när körverk framfördes.

⁵ För att uppfylla kravet på siffran fem hade man till en början en hemlig aeropag som senare avskaffades.

⁶ Wallin, s. 237 Den mest berömda av dessa var Johan Kellgren som invaldes 1780.

⁷ Alfabetic Företeckning öfver Ledamöterna af Sällskapet Utile Dulci, UUB, U.169 k. Denna förteckning är odaterad, men har i alla fall uppdaterats 1784, då medlemmen J. Simmingskölds namn är överstruket. Simmingsköld rymde detta år ur Sverige. Antalet medlemmar uppgick till 540.

⁸ Musik- och teaterbiblioteket, Acta/sv. Stockholm.

⁹ Medlemmen Carl von Schönfeldt avled detta år.

¹⁰ Göthe, s. 107. Göthe hade inte tillgång till materialet i UUB, utan endast de protokoll från 1768-1769 som finns bevarade i Kungl. biblioteket, samt den matrikel över musikavdelningens medlemmar som finns i Musik- och teaterbibliotekets samlingar.

Violino		23.
† Joh. Westander	Wilhelm Pauli	
Johan Kesselius	Friedr. Lantthagen	
Johan Linzander.	i. Olthoff	
C. E. v. Charisien.	Balman	
Eric Noren	Christi. Ludvig Joranson	
† Carl von Schönfeldt	Friedrich Ludwig	
† P. Schöningh	Lars Cignstrand	
† Th. Chierlin	Carl H. H. H.	
M. Håberg	Friedrich Benedict August	
Carla Pionnenfeldt.	Gust. Regner.	
† Gabr. Stjernerna	Thel. Hesse	
Lars J. Sejel	Thomas Chr. Maltzer	
Herman Schröderheim.	Francisconi di Lusardi	
Nengt Piscator.	Frutigelius.	
Paul Juringius	J. F. Dagge	
Gideon de Rogier	Joh. Kgren	
Carl Engelhardt.	Joh. Georgii	
Fred. Leyonmarch.	E. Geversberg	
† H. H. H.	M. Smad	
† H. H. H.	Carl V. Grevesmöhler	
† H. H. H.	Clas Fred. Horn	

S. 23 i den 1768 sammanställda matrikeln över musikareopagens medlemmar.

Att UD anammat det sena sjuttonhundratalets jämlikhetsideal och tanke om varje människas lika värde framgår av ceremonielet för upptagning i riddargraden där det bl.a. heter ”Hierta och Sinnelag äro ämnen för vår granskning... ingen skilnad [finns] ibland Medbröder”.¹¹ Och just för musikverksamheten spelade naturligtvis inte börd, utan personlig duglighet och förmåga att samverka en avgörande roll.¹²

Under 1770-talet hade UD en nedgångsperiod, framförallt påverkades sällskapet av Musikaliska akademins bildande (1771), men under början av 1780-talet under J.H. Kellgrens ledning, blomstrade sällskapet åter upp. Många av de mest aktiva medlemmarna lämnade dock under senare delen av 1780-talet UD till förmån för Vitterhetsakademien¹³ och framförallt den 1786 bildade Svenska akademien. 1796 tycks sällskapets verksamhet ha avstannat helt.¹⁴

Musikens plats i UD

Enligt medlemsförteckningen hade den musikiska aeropagen drygt 110 medlemmar. Några spelade flera instrument, mångsidigast var Johan Gustaf Psilanderhielm¹⁵ som spelade flöjt, piccolo flöjt (den var han ensam om), fagott, violin, viola och violone. Antalet flöjtister och violinister är stort, 12 respektive 54. Alla deltog naturligtvis inte samtidigt i musikverksamheten, men man kunde ställa upp med en för tiden respektabel orkester. Musikavdelningens främsta uppgift var att spela vid sällskapets allmänna sammankomster och bidra med specialskriven ceremonimusik vid till exempel parentationer över avlidna medlemmar. Dessutom träffades medlemmarna regelbundet för att musicera tillsammans.

UD:s musikbibliotek

Någon gång i början på 1940-talet upptäckte man att den slanka lyra, som man tidigare ansett vara KMA:s äldsta stämpel, i själva verket varit UD:s.¹⁶ När samlingen kom till biblioteket har länge varit ovisst, men året var med all sannolikhet 1806. Material ur samlingen finns omnämnd i bibliotekets beståndsförteckning för 1808, men inte i den för 1804.

¹¹ UUB, U 169 k.

¹² Wallin, s. 90 ff.

¹³ Vitterhetsakademins stiftades visserligen redan 1753, men verksamheten låg nere under flera år för att återupptas under mitten av 1770-talet.

¹⁴ Den sista kända annonsen för ett sammanträde är daterad 1795. Göthe, s. 125.

¹⁵ Psilanderhielm var under 10 år styresman för musiken. Efter hans död överlämnades hans privata musikbibliotek till UD. Se Liliestråle, 1783: Åminnelse-Tal ... öfver Johan Gustaf Psilanderhielm.

¹⁶ Wallin, s. 100.

Pehr Frigel, som sedan 1797 var både sekreterare och bibliotekarie i KMA, var även mångårig medlem i UD. Sannolikt var han på något sätt inblandad i överlämnandet av materialet till akademien.¹⁷

Samlingen, som består av både tryck och handskrifter,¹⁸ omfattar drygt 1300 verk varav 36 är anonyma. 193 tonsättare finns representerade, majoriteten med endast ett eller ett par verk. Materialet består av musik från senbarocken till tidig klassicism och omfattar kammarmusik, symfonier, konserter, Ouvertyrer och vokalmusik. Italienska och tyska tonsättare dominerar nästan helt.

Det äldsta verket i UD:s musikbibliotek Ouverture till Psyché (1678) av den franska tonsättaren Jean Baptiste Lully (1632-1687)

¹⁷ I en PM (odaterad, men tidigast skriven 1807, då detta år förekommer i handlingen) skriver Pehr Frigel om samlingar som inkommit under "sednare år" och nämner då "den förna sällskapet UD tillhöriga ansenliga samling, hvilken ... uppfylla 2ne stora Wäggsåp". MTB, KMA:s arkiv, vol. A1A:3.

¹⁸ I samlingen finns 58 identifierade handskrifter. En av de flitigaste "kopisterna" var Johan Gustaf Psilanderhielm (1723-1782) mångårig direktör för musikareopagen.

När man tänker på det sena 1700-talets vurm för det franska, till exempel spelade både Adolf Fredriks franska teatertrupp och hovkapellet fransk opera och balett, är det ytterst märkligt att endast två fransk verk ingår i samlingen: ouvertyr och svit ur komediballetten *Psyché* av Jean Baptiste Lully (1632-1687)¹⁹ och ouvertyren till *L'amitié à l'épreuve* av André Grétry (1741-1813). En möjlig förklaring är just UD:s sammansättning: relativt få frankofila aristokrater, men desto fler från borgarklassen, som ofta hade kontakter med Tyskland. Det förklarar ju inte det stora italienska inslaget i samlingen, även om italiensk musik också kan ha kommit via Tyskland där många italienska musiker arbetade. Den italienska musiken kan också ha förmedlats av UD:s egna medlemmar som varit på bildningsresor på kontinenten och även av UD:s prominenta italienska medlem, kapellmästaren Francesco Uttini (1723-1795), som flyttade till Stockholm 1755. Han finns själv representerad i samlingen med sex sonater och en ouvertyr till sin opera *Olimpiade*.

Även den 1758 avlidne Johan Helmich Roman har säkert haft betydelse för samlingens sammansättning. Den resa han företog i mitten av 1730 via London över Paris till flera städer i Italien innan han reste hem hade bl.a. till syfte att inhandla ny musik till hovkapellet, där Roman sedan 1729 var kapellmästare. Även hans långa Londonvistelse (1714-1720) speglas i UD-samlingen framförallt genom verk av Georg Friedrich Händel, men även genom verk av i London då verksamma italienare. Det finns också verk av engelska tonsättare i samlingen; verk som sannolikt kommit till Sverige via Roman.

Händel är den tonsättare som finns representerad med flest verk (116 st.). Det är framförallt orkestermusik, i första hand ouvertyrer, men även sex konserter. Bland vokalmusiken finns duetter och arior ur Händels operor, men av kanske större intresse är de andliga sångerna i Romans hand med texten översatt till svenska. Som god tvåa i samlingen kommer Johann Adolf Hasse (1699-1783). Efter tio år i Italien, återvände Hasse 1733 till Dresden, där han blev kapellmästare vid operan. Hasse är representerad i första hand med operamusik, ouvertyrer och arior, men även med sinfonior och konserter.

Det finns relativt få verk av svenska tonsättare i samlingen, dock med ett lysande undantag. För Romanforskningen har UD-samlingen varit av stor betydelse. Här finns ett drygt 50-tal av hans verk bevarade liksom några av hans bearbetningar, av bl.a. Händelverk. Det är inte fråga om autografer, utan avskrifter, förutom en version av Bilägersmusiken (bättre känd som Drottningholmsmusiken) som är i Romans autograf. UD-samlingen bekräftar Romans stora betydelse för musikutvecklingen i Sverige under hela 1700-talet.

¹⁹ Detta är samlingens äldsta verk.

En tio i topp lista över tonsättare efter antalet verk ser ut som följer: Georg Friedrich Händel, Johann Adolf Hasse, Johan Helmich Roman, Carl Heinrich Graun, Joseph Schmitt, Giovanni Battista Sammartini, Arcangelo Corelli, Joseph Haydn, Giuseppe Tartini, Giovanni Battista Pergolesi.

Flera offentliga konserter gavs i Stockholm i slutet av 1700-talet,²⁰ men man har dåligt med information om vad som spelades på dessa konserter.²¹ UD-samlingen ger därför unik information om vilken musik som var känd och inte bara spelades i slutna sällskap utan sannolikt även offentligt.

Omslaget till Pehr Frigels verk *Inaugurations-musique*. Uppförd hvid öppnandet af Ett Nytt Tidevarf uti sällskapet UTILE DULCI... Sällskapet hade fört en tynande tillvaro under 1770-talet, men blomstrade upp i början av 1780-talet under ledning av poeten Johan Henric Kellgren. Stämpeln på verkets omslag är en biblioteksstämpel från 1900-talet.

²⁰ Se Vretblad, P., *Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet*.

²¹ Konsertannonserna var synnerligen kortfattade och enbart enstaka verk omnämndes. Vretblad, s. 135-282.

UD-samlingen har inte hållits ihop utan återfinns ”styckevis och delat” i raritetssamlingen. Vissa verk har flyttats flera gånger om enligt ständigt nya principer, något som antalet signa bär vittne om. Som exempel kan nämnas att Pehr Frigels autograf återfinns just i autografserien, medan parentationsmusiken - som också består av autografer - finns i avdelningen parentationsmusik! Verk av Roman har, oavsett om de är autografer eller kopior, samlats ihop i en av biblioteket skapad Romansamling.

Första sidan till Pehr Frigels verk *Inaugurations-musique*. Upförd hvid öppnandet af Ett Nytt Tidehvarf uti sällskapet UTILE DULCI... Den stämpel som syns på verkets första sida är en av de tidiga KMA stämplarna.

Man insåg dock på 1980-talet UD-samlingens musikhistoriska värde och påbörjade en förteckning över verk med UD:s eget kännemärke: lyran.²² Förteckningen är sedan några år slutförd²³ och själva materialet har digitaliserats.

Den 9 april 2011 hölls en konsert på Musik- och teatermuseet med verk ur UD:s samling för att fira att UD:s musikbibliotek, nu i virtuell form, åter finns tillgängligt som en sammanhållen enhet

<http://www3.smus.se/UtileDulci/>

Källor

Kungl. biblioteket, Handskriftsavn. Sv. Vol. 41

Musik- och teaterbiblioteket

Utile Dulci medlemsmatrikel. Acta/sv. Stockholm

Kungl. Musikaliska akademins arkiv, Serie A1A

Kungl. Musikaliska akademins biblioteks arkiv,
Serie D2, D3

Uppsala universitetsbibliotek, Handskriftsavn. U 169k

Litteratur

Göthe, G., 1875: Historisk öfversigt af de vittra samfunden i Sverige före Svenska akademins stiftelse. Stockholm

Liliestråle, J. W., 1783: Åminnelse-tal öfver kongl. maj:ts tro-man, cancel-lie-råd ... Johan Gustaf Psilanderhielm, hållit för sällskapet Utile dulci den 17 maji 1783. Stockholm

Sylwan, O., "Till Utile Dulcis historia", i Samlaren, 1907, s. 130-141

Wallin, S., 1945: Kungl. Svenska musikiska akademien. Uppsala

Vretblad, P., 1918: Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet.

Stockholm

²² Ansvarig för detta arbete var förra raritetsbibliotekarien Anna Lena Holm.

²³ Ett förbehåll bör dock göras: det är möjligt att den ursprungliga UD-samlingen även innehöll material som saknade UD:s lyra. Vi känner åtminstone till två sådana verk, där proveniensens kan utläsas på annat sätt.

Riksinventeringen av teaterhistoriskt källmaterial

*Av Inger Enquist*¹

Den här artikeln presenterar kort arkivet efter Riksinventeringen av teaterhistoriskt källmaterial; ett arkiv som innehåller värdefullt material för teaterforskare. Arkivet förvaras i Musik- och teaterbibliotekets arkivdepå i Gäddviken. Det innehåller resultatet av en stor genomgång av källmaterial på teaterområdet; den påbörjades 1984 och hade sin bas på Drottningholms teatermuseum.² Inventerare på fältet var Bergljot Krohn Bucht och till sin hjälp hade hon en referensgrupp där bl.a. registreringsfrågor diskuterades. Projektansvarig var museichefen Barbro Stribolt och arbetet kunde ske med hjälp av specialanslag från Utbildningsdepartementet.³ Man hade förhoppningar om att kunna göra ett datoriserat sökregister, men något sådant kom aldrig till utförande.

Riksinventeringen av teaterhistoriskt källmaterial kallades förkortat för RIT-projektet och innebar en genomgång av de centrala institutionerna på arkiv-, biblioteks- och musikområdet. Äldre källmaterial gömmer sig ofta i större samlingar eller i arkiv efter kungliga personer, hovförvaltning och offentliga institutioner. På landsorten var de kringresande truppena viktiga och här behöver man söka i andra källor. Vad var det då som inventerades och dokumenterades och hur lades informationen om teatermaterialet upp?

Låt oss se på några exempel. På Kungliga biblioteket inventerades handskriftssektionen med avseende på brev, enskilda arkiv, skön konst, pjäser m.m. Det funna materialet noterades sedan på särskilda inventeringsblanketter.

Kungliga biblioteket har även uppgifter som rör teatrar utanför Stockholm och då kommer naturligtvis också dessa med i inventeringen, exempelvis finns affischer från många landsortsteatrar.

1 Inger Enquist är arkivarie på Musik- och teaterbiblioteket vid Statens musikverk.

2 I samband med detta utkom också en katalog över teatersamlingar i Norden; den gavs ut av Nordisk center för teaterdokumentation och Bergljot Krohn Bucht vid teatermuseet var en av redaktörerna ...länk till Librisposten.

3 Information om projektet ingår i Stiftelsen Drottningholms teatermuseums arkiv, vol. F2C:1.

Teaterinventarier från gamla teatern i Falun, tillhöriga Falu stad och förvarade i Stråtenbo

Inventerade den 1 och 3 augusti 1950

Rum

- 1 st. Röda rummet
- 1 ” Blå ”
- 1 ” Gula ”
- 1 ” Nya ” med stänkta tapeter
- 1 ” ” ” 4 masker
- 1 ” Pelarsal med fond
- 1 ” Rumsdekoration (vardagsrum) bondinteriör
- 1 ” Fängelsedekoration

Takdekorationer

- 4 st. Draperi tak
- 4 ” Lövtak
- 4 ” Lufttak
- 2 ” Bondstugetak
- 2 ” Pelarsalskolonner

Fonddekorationer

- 1 Skogsfond
- 1 Stadsfond
- 1 Sjöfond

Sidokulisser

- 6 Skogskulisser
- 6 Stadskulisser
- 1 Större bondgård (2 våningar)
- 2 Bondstugor
- 1 Torparstuga
- 1 Stadshus
- 2 Fönster
- 2 Bokskåp
- 1 Kakelugn (öppen)
- 2 Speglar, mindre
- 1 Spegel
- 3 Dörrmasker enkla
- 3 Dörrmasker dubbla
- 3 Större dubbla fondmasker
- 2 Balustrader
- 1 Gavel (sakristia?)
- 1 Altan
- 1 Stort lövträd
- 2 Rosenbuskar
- 2 Lövträd mindre
- 1 Buskage hopfällbart (berså)

Falu gamla teater. Första sidan av en inventarielista över dekor och kulisser, möbler m.m. RIT vol VII:1.

Vidare inventerades Nordiska museet. Här noterades mycket bildmaterial och ritningar till teaterlokaler. På Riksarkivet finner vi Gustav III:s bouppteckning med inventarium över teatertillhörigheter och klädlistor som ibland kan knytas till en viss pjäs. På Slottsarkivet finns förteckningar över de pjäser som den franska truppen uppförde 1754-1770 och logelistor och recettsammanställningar från ungefär samma tid. Stockholms stadsmuseum har teateraffischer, byggnadsritningar, klipp och foton liksom samlingar av konst och föremål. Där finns även en samling, Hodell-Malmsten, rörande cirkus, varieté och teater. Från landsorten märker vi Mariestads teaters dekorer, t.ex. palatssal, skogsfond, seglarfond, golfbana och skogsvinterlandskap.

Som vi ser är det en brokig samling uppgifter som tas med, från skilda delområden och tider. De noterades på den inventeringsblankett som togs fram för ändamålet.⁵

Excerpter som passat att ordna på person har ordnats på det viset. Här har man inte använt någon blankett utan direkt kopierat katalogkort, listor osv. och strukit för det aktuella namnet med rött. Man har också ordnat excerpter alfabetiskt på enskilda teatrar. En ytterligare sökmöglichkeit är pjästitel. Där finner man uppgifter om pjäsen ifråga, men det är inte nödvändigtvis en referens till ett pjäsmanus utan kan t ex vara till en mise en scène, ett rollhäfte eller en uppgift om antalet försålda biljetter till en föreställning.

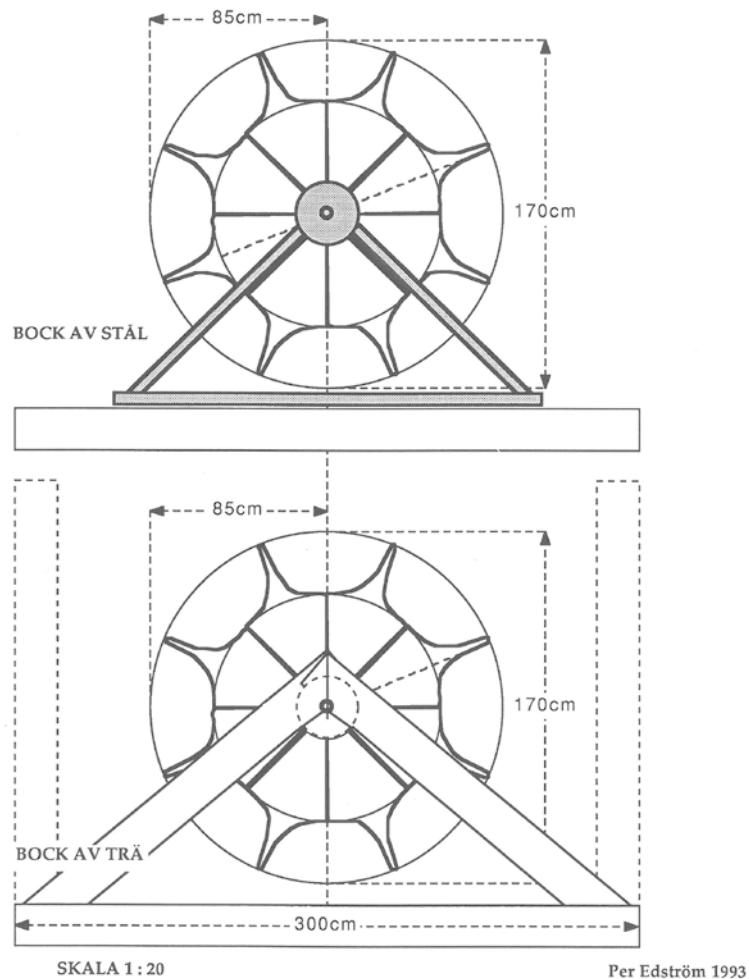
Förutom de som redan nämnts finns även följande sökingångar:

- Teater** byggnad/institution
- Pjä**s man registrerar på pjästitel och inte upphovsman
- Person** här avses skådespelare, regissör, scenograf eller annan person i teaterverksamheten
- Sak** här finns en sökingång på ämne, men den är inte fullt ut genomförd

Ett problem vid registreringen har varit att teatrar ibland skiftar namn. Likaså problematiskt var att många ofta har likadana namn - exempel på det är Nya teatern, Mindre teatern, Stora teatern och Intima teatern; av dessa finns alltså flera. I arkivet löser man problemet genom översikter över teatrar och deras verksamhetsperiod, framför allt är det i Stockholm som det är svåröverskådligt och där är översikten en god hjälp.

⁵ Blanketten bygger i sin tur ursprungligen på Riksarkivets blankett för inventering av enskilda arkiv.

MASKINERI UNDER SCENEN PÅ YSTADS TEATER
rekonstruerat i juli 1993
KULISS-SPEL 1, 2 & 3 SEKTIONS-RITNING

Ystad teater. Uppmättnings- och rekonstruktionsritningar gjordes 1993 av teatern som byggdes 1894. Här detalj av scenmaskineriet. RIT vol VII:2.

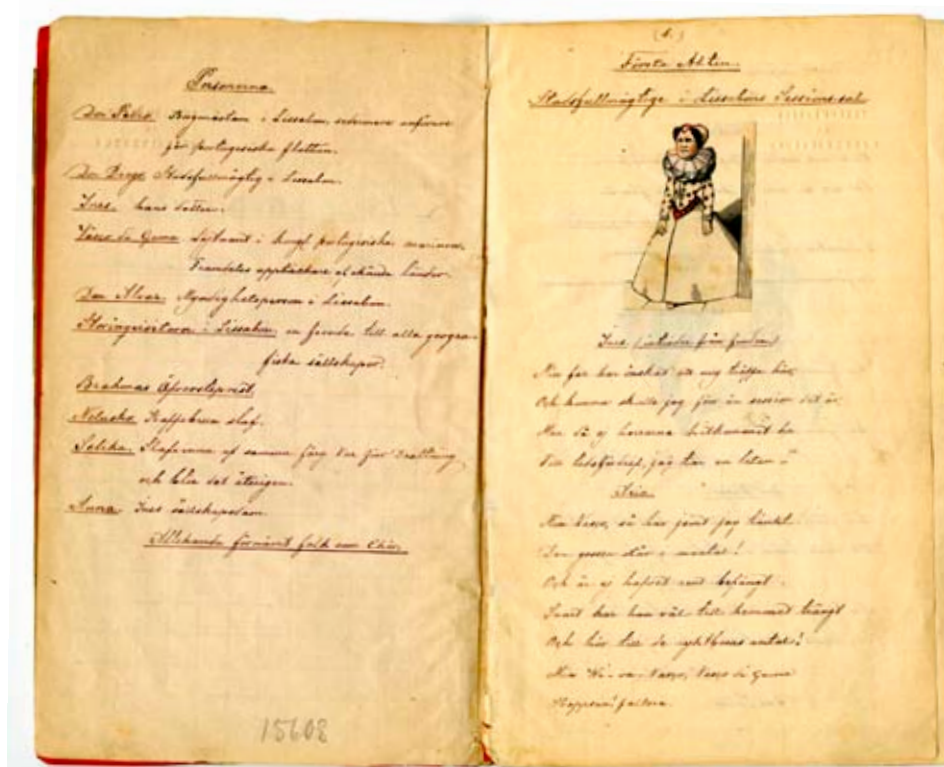
En del kringmaterial finns också i arkivet såsom listor över institutioner med material som ännu ej inventerats, det s.k. arbetsregistret. Vidare finns litteratur om dokumenterade teatrar i utlandet och en samling utländska teaterreglementen från 1800-talet.

Det rika dokumentationsmaterial som RIT-projektet avsatt förtjänar att uppmärksammas och ger teaterforskaren hjälp på vägen att finna fram till rätt källmaterial.

Kärlek till driftens gräns: en parodi på Afrikanskan

Av Göran Gademan¹

Den man älskar agar man, sägs det, och det tycks vara fallet med de operaparodier som gavs i Stockholm i samband med att ett visst nytt populärt operaverk framfördes i huvudstaden. Detta var en form som var vanlig på stadens mindre teatrar. Som exempel kan nämnas att samma år som Charles Gounods omåttligt populära *Faust* fick sin Sverigepremiär 1862, framfördes på Ladugårdslandsteatern vid nuvarande Östermalmstorg ett s.k. skämt med sång kallat *Faust och Greta*.

Afrikan: Uppslag med rollista och första aktens början.

Några år tidigare hade Giacomo Meyerbeers storslagna sista grand opéra *Afrikanen* blivit en veritabel kassasuccé i det gamla operahuset vid Gustaf Adolfs torg. Med sitt spektakulära skeppsbrott och omtalade sceniska prakt drog den oräkneliga publikskaror. Till Musik- och teaterbiblioteket har inkommit/hittats ett intressant material, ett manuskript till en *Afrikanen*-parodi från samma år som Sverige-premiären 1867. Häftet ger inga andra upplysningar än året – tillfört

¹ Göran Gademan är dramaturg på GöteborgsOperan och docent i teatervetenskap.

med annan handstil i blyerts – samt att det tillhört J. Ringenson. En kontroll i Emil Michals *Tal- och sångpjäser* ger vid handen att texten författats av en tysk dramatiker vid namn G.A. Görner, samt att den mellan 19-30 juni 1867 har spelats sju gånger på Teatern i manegen som var lokaliserad ute på Djurgården.² Texten förefaller också ha publicerats i tidningen Söndags-Nisse samma år; den är översatt från tyskan av Johan Gustaf Schultz, och musiken som beledsagar föreställningen komponerad av K.J. Westerling. Med sina grötrim och humoristiska omtolkningar av det ursprungliga verket kan denna teaterform definitivt sorteras in i närheten av studentspex. Texten är uteslutande på vers, och skall omväxlande talas och sjungas – enligt anvisningarna till orkesterackompanjemang.

leurs œuvres a disparu; la peinture théâtrale, peu solide par elle-même, est exposée, par le déplacement continuel, à une destruction rapide et inévitable.

La gravure a conservé quelques souvenirs des décorations du siècle passé. Nous avons donné un dessin d'un des premiers décors de Servandoni, dans lequel, pour la première fois, on vit les monuments plantés sur la scène dépasser le cadre du théâtre.

Voici la reproduction d'un décor de Bibiena Galli,

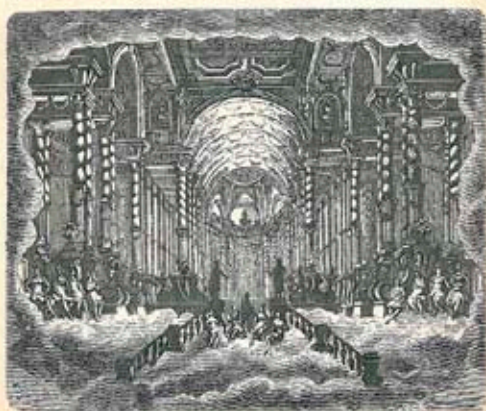

Fig. 55. — Décor de Bibiena Galli.

peintre italien, bolonnais. Ce décor venait entièrement du cintre, avec un Olympe complet, composé d'une soixantaine de personnages assis sur des nuages (quoique la gravure originale n'en porte que douze); puis

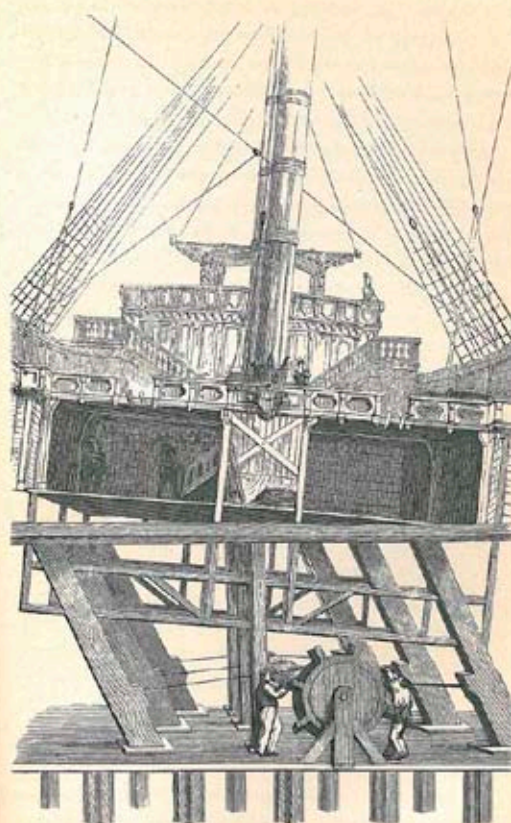

Fig. 54. — Équipe d'un vaisseau.

Skiss över hur skeppsbrottsscenen löstes i originaluppsättningen av Afrikanskan i Paris 1865. Bilden är tagen ur: Moynet, J. L'envers du théâtre, machines et décorations, Paris 1875.

² Michal, Emil, *Tal- och sångpjäser* uppförda å Stockholms samtliga teatrar och öfriga lokaler spelåren 1863-1913, Stockholm 1916.

I originalets *Afrikanskan*, som uruppfördes postumt på Stora Operan i Paris två år tidigare, utspelas akt ett och två i Lissabon, akt tre ombord på det krängande skeppet och de två sista akterna i titelrollens hemland Madagaskar (man bör inte ha alltför stora krav på geografisk korrekthet). I centrum står, som så ofta inom grand opéra, en historisk person – upptäcktsresanden Vasco da Gama. Han slits mellan två kvinnors kärlek: den portugisiska rådsdottern Inez och slavinnan Selika, den sistnämnda egentligen drottning i sitt hemland. Den fjärde huvudpersonen är Selikas intrigante tjänare Nelusko, som är olyckligt förälskad i henne. Alla fyra räddas mirakulöst undan tredje akts skeppsbrott och förs iland på Madagaskar. Sedan Selika har förstått att Vasco älskar Inez mer än henne själv, friger hon dem ädelmodigt ur den fångenskap som de hållits i och sänder dem hem. Därpå hon tar sitt eget liv genom att andas in de giftiga dofterna från ett gigantiskt Manzanillaträd. Nelusko följer henne i döden.

Parodin följer denna handling i princip identiskt; bara att texterna har skruvats till och lättats upp på ett sätt som måste ha blivit ofantligt komiskt för den som kunde sin *Afrikanskan* väl. Med undantag för de ideliga skämten om två av huvudrollernas hudfärg, som omväxlande omtalas som "kaffebrun" eller "chokladfärgad" – vilket idag hade uppfattats som allt annat än roligt – är det slående hur mycket av denna parodiska humor som faktiskt håller än idag, och man tycker sig se framför sig hur figurerna kråmar sig och skuttar runt samtidigt som de yttrar de dråpliga replikerna och sångerna.

Don Pedro överlämnar ett brev till Inez.

Några exempel är på sin plats. När Vasco inför Inez omtalas som död i första akten, kommer hennes friare in med ett brev: "Det är ifrån herr Gama sjelf – han skrifver/Jag ligger död i sjön – och der jag blifver". Detta skall följas av "Melankoliskt orchesteraccompaniment". Inez själv protesterar naturligtvis inte inför det orimliga i Vascos brev. I operan förekommer en mycket liten roll vid namn Anna, som är Inez sällskapsdam. I parodin har hon fått en enda replik, i den ensemble som avslutar andra akten och där sju olika roller sjunger ungefär samma text som slutar med omkvädet "Singdudelidej". Annas rader är: "Hvad jag har här att göra, vet jag ej/Men sjunger med ändå, Singdudelidej!"

En modell över skeppet från nyuppsättningen av Afrikanskan 4/10 1938. Modellen är gjord av Gunnar Broberg efter Fredrik Petter Lindströms konstruktion till den svenska urpremiären 1867.

Något annat som gör parodin svår att smälta ur dagens postkoloniala perspektiv, är framställandet av "de andra/de främmandes" tendenser till kannibalism, vilket det skämtas friskt om i akt tre och fyra. Visserligen lider den portugisiska besättningen skeppsbrott, men vad som blir den manliga besättningens verkliga undergång är vildarnas aptit för människokött. Kvinnorna skonar de visserligen och skälet anges i följande akt: "Besättningen ni alltså ha förtärt,/Men damerna att äta är ej värdt".

/Matraserna ännu attylas befallningarna/

Selika/som jämt förs inkomst från sin solth/

Gör honom ej illa, ty där på stund.

Jag förs skapar kungar af!

Vasco./hänrykt/

Ah nej!

Se Selika! Är du hemman ej!

Nelusko./som i detta ögonblick till/

ett förvånligt besynnerligt och roligt/

Hej hijsa hurra!

Der ha' vi menskoätarna!

*/Med ett förfärligt bråk stöter skeppet på grunden. Niskan
rullar upp från alla sidor och anställer ett fraktsenslöst
slagande motord, af undsända för publikens sko-*

*nas kamerna, liksom de karga som man i bräddkun
icke fått sig till på. Nelusko sätter sig till de andra
idla sällarna/*

(Chor af Vildarna/ under mäktigen/)

Ah, hvad detta smakar bra!

Tack ska' du Nelusko ha!

Han kan skicka sig om minnen.

ett ett sådant gudamål!

ett så långt magen till!

Sådan giss är uppmanen.

Ah, hvad detta smakar öf!

Nelusko./presenterar Selika/

Han kan nu vara mätta! skåden här.

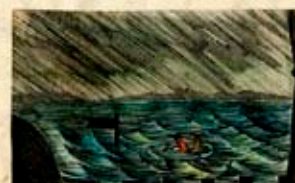
Selika, och Dröttingen till på är!

(Chor af Vildarna./i det de närfa för Selika/)

Två för allan tusan, lefver hon ännu?

Brakma! Hå gånger förord var du!

*/Skeppet sjunker. under det mest pittoreska
skeppsbrott/*

Redan faller.

Skeppet bordas av "menskoätarna" och sjunker sedan "under det mest pittoreska skeppsbrott."

Även Vasco da Gama klarar sig undan då barbarerna inte får syn på honom i tredje aktens allmänna tumult. Men han upptäcks efter fjärde aktens motsvarighet till tenorörhänget "O paradiset" — här något mer prosaiskt framfört med "Hejsan hurra!/Det här landet är bra!" Översteprästen uppmanar raskt vildarna att äta upp honom, men de hejdas - precis som i operan — av Selika som påstår att det är hennes make: "Hören hvad jag säger! Denne man — /Han är min egen äkta gubbe han!"

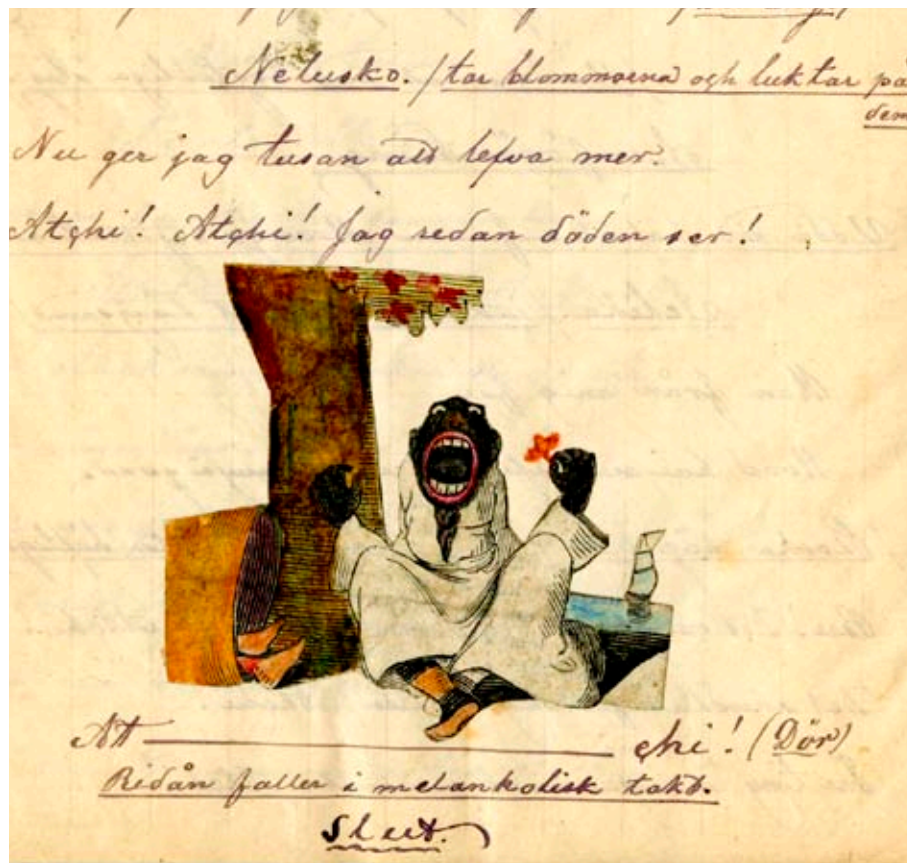
Då Selika inför sista akten har frigivit Vasco och Inez, tangerar parodin revy med något som man senare skulle kalla för en Verfremdungseffekt. Selika motiverar sitt beslut inför Nelusko, som fortfarande älskar henne: "Låt Vasco genast få på hafvet gunga/Till straff

får han i denna akt ej sjunga” varpå Nelusko svarar: ”Betänk dock, femte akten som jag tror/i operor har alltid en tenor”. Det förgiftade Manzanillaträd, vars giftiga ångor originalets hjältninna andas in i en gripande slutsцен, framkallar här kraftiga nys attacker för de två huvudroller som har blivit kvar. En drift med operaformen som sådan - att döds scener kan dras ut på i all oändlighet och att det uppenbarligen finns olika former av död - är Selikas sista replik som innehåller samma sorts skämt som Vascos brev om sitt tillstånd i första akten:

Nelusko: Stig upp Selika, vakna upp min skatt!

Selika (slår än en gång upp ögonen): Du ser ju att jag ren är död! God natt. (dör ånyo)

Och med ett enda långt ”At---chi!” följer Nelusko troget sin drottning i döden.

Nelusko luktar på Manzanillablomman och dör med en nysning.

Ciaffei - en italiensk opera-sångare i svenska arkiv

Av Göran Tegnér¹

Under 1800-talet hade opera ungefär samma funktion som filmen fick när den kom och det är nog inte fel att påstå att den franska "grand opéra" utgjorde förebild för de tidiga stora kostymfilmerna.

Under första hälften av århundradet var det särskilt den italienska operan som hela Europa älskade, det fanns överallt ett sug efter italienska sångare och operatrupper. Permanenta italienska opera-etablissemang fanns i de flesta världsstäder, för att inte tala om i Italien. Tonsättare som Rossini, Bellini och Donizetti och något senare Verdi skrev operor som hade samma nyhetsvärde som filmer i dag. Samtidigt med dessa italienska tonsättare var oräkneliga andra verksamma, i dag glömda, men stora i sin samtid. Italienska impresarier och agenter med filialer i Paris, London etc. såg till att operor och sångare förmedlades till det övriga Europa. Musiktidskrifter höll musikvärlden informerad.

Sverige var av gammalt orienterat mot Frankrike, men också hit kom de italienska operorna så småningom, fast sjungna på svenska. Ett italienskt operasällskap gästade faktiskt Sverige en kort tid, sommaren och hösten 1848 och våren 1849.²

I samband med forskning kring svensk musik under 1800-talets första hälft – en forskning jag till stor del bedriver på Internet – ville jag närmare undersöka detta operasällskap. Dess verksamhet i Stockholm har sjunkit i glömska, men den fick för några år sedan en viss aktualitet genom både föreställningar och en inspelning av operasällskapets dirigent Jacopo Foronis opera Cristina Regina di Svezia.

Man kan hitta en hel del om detta sällskap i samtida press, framför allt får man en bild av hur man i Sverige upplevde italienarnas sång- och spelsätt och repertoar – de introducerade Verdi i Sverige. Sångarna ges kortfattade biografier i Theaterkalender 1849, skrivna av F. A. Dahlgren (1848).³ Biografierna bygger rimligen på sångarnas egna uppgifter.

¹ Göran Tegnér är konsthistoriker, f.d. förste antikvarie vid Historiska museet och sedan länge specialintresserad av musikens kulturhistoria.

² De som kom var sopranen Rosina Penco, tenorerna Ettore Caggiato och Francesco Ciaffei, barytonsångarna Gian Carlo Casanova Luigi Della Santa samt basen Vincenzo Galli; de hade ingått i en ensemble som var verksam i Köpenhamn.

³ F.A. Dahlgren är Värmlänningarnas författare. Han har även utgivit den matnyttiga boken Förteckning öfver svenska skådespel uppförda på Stockholms theatrar 1737-1863... Stockholm 1866.

Francesco Ciaffei. Litografi i Stiftelsen Musikkulturens främjande.

Den danske musikforskaren Gerhard Schepelern, som skildrar sällskapets danska historia tar också upp verksamheten i Sverige.⁴ Men man finner också viktiga uppgifter på Internet i form av rollistor och noter i samtida italienska och tyska musiktidningar. Det var också på Internet jag fick en hänvisning till det material i Musik- och teaterbibliotekets respektive Operans arkiv som denna artikel ska belysa. Den handlar om det arkiv som sällskapetets stjärntenor, Francesco Ciaffei, lämnade efter sig i Sverige.⁵

Materialet i de båda arkiven visade sig höra ihop på så vis att det som nu finns i Operans arkiv under 1900-talet av dåvarande Musikhistoriska museet deponerades hos Operan. När Ciaffei-arkivet kommit till Musikhistoriska museet kan jag ännu inte säga. Uppdelningen har skett något ologiskt och utan större respekt för sammanhanget. De dokument som fortfarande är kvar i Musik- och teaterbiblioteket har under sommaren 2011 skannats för att sorteras in i Operans arkivmaterial, så att de på så vis kommer att utgöra en logisk enhet.

⁴ Schepelern 1976 I-II.

⁵ Musik- och teaterbibliotekets brevsamling samt Kungliga teaternas arkiv volymerna Ö1:3-5.

Materialet i samlingen utgörs, något förenklat, av 23 kontrakt mellan Ciaffei och olika italienska agenter och impressarier samt räkenskaper och korrespondens. Brevan är framför allt från italienska avsändare, men också från några svenskar, från hans år i Sverige. Ciaffei stannade nämligen i Sverige efter det att det italienska operasällskapet upplöstes i juni 1849; han förefaller lämna Sverige 1851. Efter hans två konserter i Göteborg i april det året (Berg 1918) är det tyst om honom i pressen och det finns nästan inget material i hans arkiv från 1851. Han måste ha tagit de färskaste breven och kvittona med sig.

Det är ett enastående intressant material, som belyser olika aspekter av italiensk operahistoria, men som också ger detaljerade kulturhistoriska glimtar från livet i Köpenhamn och Stockholm vid mitten av 1800-talet, och låter oss förstå den komplicerade processen att ge en konsert. Med uppgifter man kan få fram på Internet kan man faktiskt med hjälp av arkivmaterialet och vissa andra källor rekonstruera Francesco Ciaffeis yrkesliv från debuten 1839 fram till hans död i Florens 1894 – det är en fallstudie i italiensk operahistoria.

Francesco Ciaffei föddes i Rom 9 juli 1819. Enligt Dahlgren (1848, s. 25) fick han sin första musikutbildning av markis Odescalchi-Longhi. Han hade inte tänkt sig en konstnärsbana, men ”då han redan i sin ungdom förlorade sina anhöriga, och genom vårdslöshet hos sin förmyndare förlorat sitt fädernearf, beslöt han använda sina naturgåfvor som Sångare till att söka sin existens”. Någon formell musikutbildning vid något konservatorium nämns inte, utan han verkar ha förlitat sig på sin naturröst.

Ciaffeis italienska kontrakt

De bevarade kontrakten utgör en stomme för kunskapen om hans verksamhet fram till Stockholmsvistelsen, men ger också en inblick i vad som gällde för en frilansande italiensk operasångare.

Det första kontraktet i samlingen, som enligt Dahlgren (1848) också är hans första professionella framträdande, är med impressarion Pietro Camura och undertecknat i Bologna 3 april 1839 och gäller tiden fram till slutet av maj. Det finns också ett tillägg rörande hösten. På alla kontrakten har Ciaffei själv på baksidan antecknat för vilken teater och tid kontraktet gällde, men aldrig vilka operor. Här har han skrivit: ”Padua e Modena Primavera e Autunno 39”. Han debuterade alltså i Padua, ”der han rönt en sådan framgång, att han genast af Direktören engagerades *por la grande stagione d'estate*” (sommaräsongen) skriver Dahlgren (1848). Han framträdde med samma kollegor i Modena på hösten.

Här kompletterar uppgifter från de samtida tidskrifterna *Teatri*, *arti e letteratura*, *Glissons*, *n'appyons pas* (en italiensk kritiktidning) samt den tyska *Allgemeine musikalische Zeitung*. Vi kan se i vilka operor

han framträdde, med vilka sångare han sjöng och vad publiken tyckte. Operorna han sjöng i var åtminstone Rossinis *Otello*, Donizettis *Roberto Devereux* och *Lucia di Lammermoor* samt Mercadantes *Il Giuramento*. *Teatri, arti e letteratura* talar om hans röst, den var "bella, omogenea e spontanea" (dvs. den var vacker, hade inga tydliga registerskarvar, och "spontan", kanske närmast fräsch och ungdomlig). Men han är ännu inte så mycket skådespelare som han kommer att bli, Glissons, n'appyons pas framhåller att hans sätt att uppbära Edgardos svåra roll i *Lucia* förtjänar lovord, även om han ibland pressar rösten; han är en riktig skatt! ⁶

Detta var ett exempel, men de flesta av de 23 bevarade kontrakten kan kompletteras med andra källor på samma sätt, i alla fall vad beträffar verk och rollbesättning, och man kan alltså på detta sätt få ett begrepp om Ciaffeis repertoar, var han engageras och i vissa fall vad man har tyckt om honom, från debuten 1839 till säsongen innan han kommer till Stockholm, sommaren 1848. Hans verksamhet i Stockholm kan studeras i samtida press.

Men kontrakten ger också annan information. Det italienska operåret var uppdelat på flera säsonger: en vårsäsong från efter påsk till försommaren, en sommarssäsong från juni till augusti, en höstsäsong från början av september till början av december, och en karnevalsäsong från början av december till fastan påföljande år; dessa tidpunkter är ungefärliga och har varierat något från kontrakt till kontrakt. De flesta sångarna hade alltså en karriär på projektbasis och inte en fast anställning i en ensemble.

Sångarna var strängt hierarkiskt indelade på ett sätt vi inte har haft i Sverige: prima donna assoluta, seconda donna, primo tenore assoluto, primo tenore (även secondo primo tenore), secondo tenore, basso comico, basso serio etc. Hierarkin avspeglade sig i betalningen. Ciaffei var i de första kontrakten engagerad som primo tenore, men från 1840 nästan undantagslöst som primo tenore assoluto, dvs. den främste tenoren, antingen det gällde komiska operor eller "opera seria".

Kontrakten föreskrev att sångaren skulle sjunga allt som förelades honom — som t.ex. ett kontrakt rörande sommarsäsongen 1 aug-5 sept i Udine. Där skulle han vara "Primo tenore assoluto per cantare in tutte quelle opere serie, buffe, farse, cantate, concerti &c.". ⁷

⁶ Glissons, n'appyons pas. *Giornale critico-letterario, d'Arti, Teatri e Varietà* 1839, Nr 42, s. 167.

⁷ Kungliga teatrarne arkiv (KTA) Ö1:4.

Sångaren skulle också hålla sig med vad som hörde till "il piccolo vestiario", dvs. det som i form av huvudbonader, plymer, skor, stövlar, handskar osv. hörde till rollen. Det formuleras mer eller mindre exakt i de olika kontrakten. En jämförelse med samtida kontrakt för sångare vid Kungliga teatern i Stockholm visar att kontrakten här var formulerade på ungefär samma detaljerade sätt.

Teatrarna hade också ett förråd, en "fundus" av dräkter som sångarna kunde välja från. Det var uppenbarligen ofta upp till den enskilde sångaren att välja kostym. När Ciaffei senare är engagerad i Köpenhamn, anmärker man ibland särskilt på just hans kostymering. I januari 1847 skriver Københavnsposten om en föreställning av Bellinis Sömnångerskan att Ciaffei "vilde gjøre sig selv og Publikum en stor tjenst, hvis han costumerade sig nogenlunde som et Menneske og icke pyntade sig ud som et Fastelavnsriis".⁸

Så rullar det på för Ciaffei från 1839, säsong läggs till säsong, roll läggs till roll och operahus till operahus. Han bygger upp en repertoar där operor av Donizetti, Rossini och Bellini och den tidige Verdi utgör tyngdpunkten, men där också operor av tonsättare som knappt någon i dag hört talas om har en stor plats: tonsättare som Basevi, Persiani, Ricci, Coppola och Speranza. Men i all denna mångfald av operor utkristalliserade sig redan under 1800-talet några som storfavoriter hos publiken, operor som alltid återkommer på operascenerna och som Ciaffei kom att sjunga i otaliga gånger under sin karriär: Rossinis Barberaren i Sevilla och Donizettis Don Pasquale och Kärleksdrycken.

Framgångar i Berlin, Köpenhamn och Rom

Ciaffei blir tidigt engagerad också i utlandet: senhösten 1841 och början av våren 1842 är han engagerad vid det italienska sällskap som framträder på Königstädtes Theater i Berlin och man talar i pressen om hans "weiche, angenehme Stimme". Efter Berlin blev han under mars och april engagerad i Köpenhamn. Efter säsongen i Köpenhamn följer Ciaffei med sällskapet på en turné till Kiel, Bremen, Braunschweig och Hannover. Här efter återtar han under några år sin karriär i Italien, med stigande framgång.

1844 hade Ciaffei en stor succé i Rom, på Teatro Argentino, i titelrollen i Verdis Ernani, när operan först framfördes där. Enligt Dahlgren (1848, säkert med Ciaffei själv som källa) hade Verdi själv valt just honom för rollen. På kontraktet som skrevs med Antonio Lanari, som har kallats "impresariernas Napoleon", står att han engageras som "Primo tenore assoluto per la parte di Ernani nell' opera del Maestro Verdi"; han engageras alltså uttryckligen för just denna roll.

⁸ Schepelern 1976, s. 245.

Hösten 1846 vänder Ciaffei åter norrut, med några föreställningar i Berlin, och är sedan, från början av december, i Köpenhamn. Härfter kom hans sångarkarriär huvudsakligen att försiggå i utlandet, och av allt att döma hade han nu med sig sitt arkiv, där kanske stommen utgjordes av hans kontrakt med italienska operahus, som väl skulle tjäna som bilagor till hans CV för vidare engagemang i den hektiska och konkurrensfyllda värld som operan utgjorde. Men han var också noga med att spara räkningar för hotell och förtäring och transporter, liksom brev han tagit emot, både i Italien och i utlandet. Vänner, kollegor och agenter visste var han befann sig, eller så fick han posten eftersänd.

I Köpenhamn är han säsongerna 1846-1847 och 1847-1848. Här måste nämnas, att säsongindelningen i Köpenhamn var en annan, det var en säsong, som omfattade hösten, vintern och våren, samma som i Stockholm.

Hofteatret i Köpenhamn vars salong i stort sett har det utseende den fick vid en ombyggnad på 1840-talet. Hofteatret var det italienska operasällskapets scen, och där sjöng Ciaffei under flera år. Foto: Teatermuseet i Hofteatret, Köpenhamn.

1848, revolutionernas år, präglade också Danmark: hertigdömet Schleswig-Holstein gjorde uppror, och krig utbröt, som kom att vara i omgångar ända till 1851. I januari hade också Christian VIII, som hade varit den italienska operans främste beskyddare, avlidit, och köpenhamnarna fick annat att tänka på än opera.

Det måste ha varit på grund av det osäkra läget som operasällskapet beslöt att etablera en verksamhet i Stockholm. 17 juni anlände en grupp sångare till Stockholm, och hyrde in sig på Mindre teatern.

De samlade ihop en orkester och en kör och annonserade en första föreställning redan 12 dagar senare. Även om det dröjde till 3 juli med den första föreställningen, Don Pasquale, gick det mirakulöst fort att studera in nya operor med en ny orkester och en kör, som skulle sjunga på italienska. Under två månader, fram till 2 september, gavs med stort bifall 22 föreställningar (alltså i genomsnitt en var tredje dag) av sex operor. Sångarna hade i och för sig redan dessa verk på repertoaren.

Ciaffei i rollen som Ernesto i Don Pasquale 1848 eller 1849. Karikatyr av John Arsenius. Musik- och teatermuseets konstsamling.

Vi koncentrerar oss på Ciaffei. Han debuterade i Stockholm som Almaviva i Barberaren i Sevilla, men, som Post- och inrikes tidningar skriver, "Signor Francesco Ciaffei tycktes dock i början ej vilja rätt slå an på åhörarne". Han ska ha varit indisponerad, men karakteriseras ändå som att han "eger emellertid en vacker tenor, med mjuk och behaglig timbre". Recensenten fortsätter med att bedöma honom som skådespelare: han har en god uppfattning om sin roll, "om ock de der lifliga och ideliga rörelserna med armar och händer mindre behagade en publik utan Italiensk blod i sina ådror". Även maskeringen kritiseras som för burlesk, "den komiskt bistra uppsynen och de vådeliga mustascherna i förklädningsen som officer, de gröna glasögonen på näsan som sånglärare..."⁹ är för mycket karikatyr för älskarrollen.⁹

⁹ Post- och inrikes tidningar 1848-08-10.

Nästa nya roll i Stockholm för Ciaffei var glansrollen Ernani, i den första Verdiopera som framfördes i Stockholm. På Post- och inrikes tidningars recensent gör operan ett blandat intryck, musiken beskrivs som bullrande och stormande, "ömsom åter dansant". Men framförandet får högsta betyg, och det friska livet på scenen "meddelar sig äfven elektriskt åt åhörarne".¹⁰ Om Ciaffei som artist har recensenten ändrat åsikt, efter ett framförande av en akt ur Barberaren heter det att han just där har sina "lyckligaste momenter" och att han fått ett lika livligt som rättvist bifall för utförandet, både som sångare och aktör.¹¹

Så långt vi har hunnit här har vi alltså Ciaffei i Stockholm. Vid sin ankomst har han alltså fört med sin korrespondens, sina hittillsvarande kontrakt och sina räkenskaper — vi kan kalla det hans arkiv. Det är ett material av såväl operahistorisk som kulturhistorisk betydelse och som ger oss en inblick i vardagen för en person i Ciaffeis situation, dvs. en musiker som i främmande land var tvungen att installera sig för längre perioder. Kanske är det inte sannolikt att alla kringresande sångare på detta sätt förde med sig korrespondens sedan flera år, utan han kan på något sätt ha fungerat som agent.

Kontrakten har jag i viss mån redan berört, och det är främst genom dem som man kan rekonstruera Ciaffeis professionella verksamhet från 1839 till 1847. Men de ger också en bild av den italienska operan och impressariernas verksamhet. Fram till mitten av 1800-talet var impressarierna operavärldens kungar, med makt också över tonsättarna. De drev dock ett ekonomiskt riskabelt rävspel och kunde ange varandra så att en konkurrent riskerade fängelse.¹² Impressarierna var alltså synnerligen viktiga kontakter för Ciaffei. Detta för oss naturligt över till breven i hans arkiv.

Brev till och från Ciaffei

Brevsamlingen utgörs med några få undantag av mottagna brev. De täcker perioden 1846-1850. Samlingen, som i skrivande stund är under genomgång, är omfattande — bara från år 1847 finns 233 brev. Breven har legat i buntar, med tillhörande listor som månadsvis anger när och från vem han fått brev, och när det besvarats. Några sådana listor och buntomslag är i behåll. Men han har också, på baksidan av varje brev, angivit från vem det är, när det kom och om och när det besvarats. Dessa noteringar är en god hjälp vid identifieringen av brevskrivarna. Utan att läsa breven — av vilka de allra flesta är på italienska, några på franska — kan man ändå ofta få en grov uppfattning om vad de handlar om.

¹⁰ Post- och inrikes tidningar 1848-08-24.

¹¹ Post- och inrikes tidningar 1848-09-04.

¹² Rosselli 1984, s. 142.

De flesta av breven mellan 1846 och 1848 förefaller vara affärsbrev, framför allt från impressarier och agenter i Italien, på olika sätt gällande engagemang eller tekniska frågor som avser noter etc. Han korresponderar med en rad då mycket bekanta impressarier och agenter, men också med många sångarkollegor, och man förstår att han redan från början av sin karriär har byggt upp ett viktigt kontaktnät.

John Rosselli, en av de största auktoriteterna på området Italiens "operaindustri" under 1800-talet, nämner impressariernas oerhörda korrespondens, och uppger att en av de största impressarierna, Bartolommeo Merelli, 1828 skrev kring 8000 brev (dvs. ungefär 22 om dagen), många av dem med egen hand.¹³

Här ska nämnas några exempel på brev till Ciaffei. I ett brev från 1847 från Gaudenzio Giaccone, daterat i Königsberg, talas det om Amburgo, dvs. Hamburg, och ungefärliga gager per månad för en ensemble som tydligen ska framföra Bellinis Norma. Man ser inkomstspannet från den främsta sopranen ner till secondo basso. Vilken valuta som avses är oklart, men det är relationerna som är det viktiga.

1^a Donna soprano	150
1^a Donna comprimaria, capace di fare Adalgisa	80–100
2^a Donna	
1° Basso Baritono	100
1° Basso Comico	100
1° Basso Profondo serio	60–80
2° Tenore	40–50
2° Basso	40–50

På slutet nämns Maestro Sperati, som 1841-1850 (med undantag för säsongen 1848-1849, då han var i Stockholm) var dirigent för det italienska operasällskapet i Köpenhamn. Eftersom det inte nämns någon primo tenore, kanske det var Ciaffei själv som skulle vara det.

Ett annat brev – från augusti 1847 – är från Carlo Balochino i Wien som hyrde Kärntnertorteatern där tillsammans med Bartolommeo Merelli (Rosselli 1984). Det handlar om ett tänkbart engagemang i Wien vårsäsongen 1848, från 20 mars och juni månad ut. Ett brev från februari 1848, som också handlar om tänkbara engagemang, är från barytonsångaren Francesco Fallar i Amsterdam, som verkar tänka sig att starta ett operaföretag där, kanske för en säsong. Han föreslår ett antal sångare som skulle kunna bilda en ensemble. Fallar själv skulle sjunga barytonrollerna, Ciaffei vara tenoren. Han föreslår också en repertoar. På baksidan av brevet har Ciaffei själv skissat vidare på en tänkbar repertoar. Många brev från våren 1848 vittnar om en intensiv verksamhet för att placera operasällskapet någon annanstans än i Köpenhamn, där framtiden av många skäl verkade osäker. Nu blev det till slut i alla fall Stockholm, som vi redan sett.

¹³ Rosselli 1984, s. 150.

Också när han är i Stockholm arbetar han för det italienska operasällskapet i Köpenhamn, framför allt låter han kopiera noter, och dessa skickas sedan med posten till Köpenhamn – något som framgår av bevarade postblanketter.

Många brev är också från vänner, italienska och andra. Både i Köpenhamn och i Stockholm vann Ciaffei vänner. I Sverige fick han också vänner bland svenska kollegor, t.ex. tonsättaren Jacob Axel Josephson. Ett av breven från honom är gamängaktigt, skrivet på en blandning av svenska och italienska. Trots mängden bevarade brev är det tyvärr svårt att få någon bild av människan Ciaffei, även om några av breven verkar mer personligt hållna.

Uppsala 2. 14 April 1850

min bärta Ciaffei!

Mysket brådtom – men ännu besvara ditt bref
mycket välkommen till Uppsala, om du vill.
Klotthoff Rik & concert, vi vänta dermed,
om du vill komma och geja con lui insieme
Christi Hemlofsfärd, 2. 9 Maj – nel grande
Salone – ma allora te deve stare a Uppsala
fin al Pentecoste – se vuoi –
Programma vara mycket bra – vieni
e stanna här! – Spara, om du vill
insieme con Klotthoff, annars aspettarò!
Addio, carissimo
Josephson –

Brev från Jacob Axel Josephson till Ciaffei där Josephson växlar mellan franska och italienska.

Räkenskaperna

En stor grupp i materialet utgörs av räkenskaper, dvs. räkningar och kvitton, som daterar sig från åren 1847 (från det året endast november och december i Köpenhamn) till 1851. Här finns lönekvittenser från hans personlige tjänare Santi Bravi, som verkar följa med honom till Berlin och Köpenhamn, men inte till Sverige. Och här finns ett antal räkningar som visar att Ciaffei både i Köpenhamn och i Stockholm låter en person ta hand om hans löpande utgifter, som Ciaffei sedan betalar i efterhand. I Köpenhamn var det en viss herr Capozzi, en italienare, som skötte den saken (det verkar som en helt professionell relation), i Stockholm var det hovgravören Abraham Salmson, som han hade ett personligare förhållande med. Dessa herrar förskottade betalningar för mat och dryck, tvätt, skräddare etc., genom dessa räkningar får man åtminstone ett hum om hans smak. Han dricker kaffe, ibland med mjölk, han köper vin, äter blodkorv och pain au chocolat samt unnar sig ibland en apelsin.

Avril 1	12 bout. de vin / reste 12 bout. vinde / - à 3fr	6. --
	- 1. de Champagne	3. --
	- de souper	1. 1. --
4	- dîner à Casino	3. 1. --
	- Souper id:	1. 2. --
5	- 1 boîte de Sardines	2. --
	- 1 pot de moutard de Maille	1. --
	- 6 Oranges - à 6S	2. 4
	- Comptant à Vous le 4. Avril	60. --
	- payé 1 Lettre de Change à Messrs Hambro	346. 2. 15
		Paid - 435. - 1/35
	Copenhagen le 10 Avril 1847.	

Utsnitt ur räkning för matvaror. Kungliga teatrnas arkiv Ö1:4.

Räkningarna förmedlar köpenhamnsk och stockholmsk kulturhistoria i form av hotell- och restaurangräkningar, räkningar från skomakare, skräddare, handskmakare (han gjorde av med en osannolik mängd handskar), tvätterskor osv. Han köpte böcker (en tysk grammatik, Schuberts sånger). Man kan mer eller mindre rekonstruera hans garderob, och ana att en del av kläderna är för scenbruk. En del rör hans professionella verksamhet, som räkningar för notkopiering och frisörräkningar för pomada och "hårklädsel" inför någon viss konsert. Intressanta är räkningarna för hyra av piano; de hyrdes månadsvis.

[illegible]

Ett kvitto från 16 juni 1849 anger att Ciaffei köpt 100 porträtt, sannolikt av honom själv, väl avsedda att delas ut till vänner och i rekamsyfte. Det är antagligen identiskt med en litografi i Stiftelsen Musikulturens främjande (se fig. 1).

¹⁴ Kungliga teaternas arkiv Ö1:4.

70:19

Hen Ciaffei

till Södertälje Badinrättning *Debet.*

1849			
Aug. 15.	An. Jockers Badaffgift a 20 ^o	B ^e R ^e 14 ^o	
	7 L ^e begagnande af Sottusen a 32 ^o	4.32 ^o	
	7 L ^e — af fackkläder a 24 ^o	3.24 ^o	
	7 L ^e affgift till Barbetjningarna a 18 ^o	2.16 ^o	
	Summa B ^e R ^e 24.24 ^o		
	Södertälje den 15 Augusti 1849.		
	På Direktionens vägnar		
	<i>Betalt Gittoral</i>		
	<i>L. Löfman</i>		
	<u>Lämnat affgift.</u>		
	Nya för 3 ^o lokaler i Jockers a 18 ^o — B ^e R ^e 2 — 30 ^o		
	<i>Betalt</i>		
	<i>L. Löfman</i>		

Räkning för en del av Ciaffei's sommarvistelse vid Södertälje Badinrättning juni-augusti 1849. Kungliga teatrarnas arkiv Ö1:4.

Konserterna

En grupp i materialet är de dokument som rör konserterna Ciaffei höll i Stockholm och i landsorten, från en första konsert "å Gillets salong" i Uppsala 29 oktober 1849¹⁵ till avskedssoarén i De la Croix salong vid Brunkebergstorg 22 mars 1851. Här har han, för snart sagt varje konsert, samlat alla kvitton för sina utgifter, dessutom i vissa fall sparat affischer, texthäften etc. Dessutom finns ibland en förteckning över vilka han lämnat eller sålt biljetter till. Bland breven finns också brev och biljetter med begäran om konsertbiljetter eller en ursäkt att man inte kunde utnyttja dem. På en sådan biljettförteckning anges vid namnen särskilda önskemål beträffande platserna: brukspatron Åberg skulle ha en "god platz", fru Adelborg "buonissime piazze" och hovmarskalk Ehrenheim "piazze non con aria delle porte", dvs. utan drag från dörrarna.

¹⁵ Jonsson 1998, s. 374 f.

Man får en uppfattning om vilken administration en konsert medförde, och vilka kostnader som artisten hade. Lokalhyra, bevillningsavgift (en offentlig avgift för anordnandet av konserten) och spinnhusavgift, och om konserten tog Hovkapellet i anspråk betalades en avgift till teaterns pensionskassa. Vidare kostnad för vaxljus, tryckning av biljetter, affischer och eventuellt texthäfte, vaktmästare som rev biljetter, garderobiärer, polisen som höll ordning på vagnarna utanför konsertlokalen, kostnader för annonser i flera tidningar (i flera fall är förlaga till texten som skulle införas bevarad) osv. Det framgår också att kungahuset stöttade konserter genom att betala ett mycket högre belopp än biljettkostnaden. Hur vanligt detta var kan jag dock inte säga.

Spese avute nel concerto alla sala della Croix - 25 Sennajo 1851		
1. Salone del Concerto alla Croix	100.	
2. Per la loggia Reale	15.	
3. La Passa di Penzance,	37.	24
4. Biglietti	52.	24
5. Trasporto di strumenti e Musica Symphonica	12.	00
6. Vaccaesetri nella sala, emaneto	13.	00
7. Pulizia	08.	00
8. L'accompagnatore per studio del Concerto	15.	00
9. Pianoforte di Rosenvall 15 accreditato	15.	00
10. Dagbladet	09.	24
11. Coperture varie	08.	24
12. Gatture varie	12.	00
13. Ai Domestici miei per servizio	10.	00
14. Ai Domestici della Corte	02.	24
15. L'annuncio all'afternoonblad	15.	32
16. Carte per gli affetti del Re. e Involoppo per Strada	7.	36
17. L'indivisione alla porta, Vaccaesetri delle Coperture etc.	7.	36
18. Dagbladet	13.	24
19. Afficheur Boberg	02.	00
20. L'accademia musicale per il Concerto	07.	24

Utgifter för konsert i De la Croix salong 1851. Kungliga teatrarnas arkiv Ö1:4.

När Ciaffei lämnade Sverige, okänt vart, våren 1851, efter två konserter i april i Göteborg,¹⁶ tog han inte med sig sitt arkiv av kontrakt, räkenskaper och korrespondens. Deponerade han allt hos någon i Stockholm för att komma tillbaka? Hos Abraham Salmson, hans trogne hjälpare? I alla fall har samlingen vid någon tidpunkt skänkts till Musikhistoriska museet, efter att i minst ca 50 år ha förvarats någon annanstans. Stockholmsmaterialet säger alltså ingenting om Ciaffeis förehavanden efter våren 1851. Men man kan gå vidare med andra källor.

Ciaffei i Polen

Från nyår 1852 utspelas hans karriär i Warszawa, på Teatr Wielki, där man kan följa honom genom notiser i *Warszawatidningen Kurjer Warszawski*; genom den har det gått att belägga sannolikt de allra flesta föreställningar och konserter han medverkat i där. Från 1852 sjunger han sin gamla repertoar men utvidgar den också ytterligare, framför allt med tenorpartierna i *Rigoletto*, *Trubaduren* och *La Traviata*, men också med roller i ett antal nya operor, alla nu glömda.¹⁷

Redan på 1840-talet har man talat om Ciaffeis vokala problem. 1856 skriver M. Karasowski, en ledande musikkritiker, att "Ciaffei brottas med resterna av sin röst. Hans stora erfarenhet hjälper honom att komma igenom farorna i sin roll".¹⁸ 1857 gör han förståeligt nog endast några få framträdanden. Han blir nu istället sångpedagog, först privat, sedan, på 1860-talet, på Musikinstitutet i Warszawa.¹⁹

Under 1860-talet är han också verksam som lärare i Nice: en engelsk reseguide för Italien nämner att han är "a first-rate singing-master, but his charges are high – 10, 20, and even 50 frs. a lesson, according to the distance".²⁰ Att han verkligen är där bekräftas av *Journal de Nice* 1866, då han framträder vid en soiré.

Men av allt att döma är han huvudsakligen i Polen framöver. På 1870-talet börjar han en verksamhet som impresario i Warszawa, och en italiensk trupp under hans ledning framför italienska operor, men också *Friskytten*, *Hugenotterna*, *Faust* osv. – på italienska.²¹ En genomgång av Verdipremiärer i Polen²² presenterar också möjligheten att Ciaffei regisserade premiären av *Don Carlos* 1872.

¹⁶ Berg 1914, s. 205.

¹⁷ *Kurjer Warszawski 1852-1857, Aida program 2001*, s. 24 ff.

¹⁸ Wypych-Gawrońska 2005, s. 166

¹⁹ Wypych-Gawrońska 2005, s. 54.

²⁰ Murray 1866, s. 84.

²¹ Wypych-Gawrońska 2005, s. 49.

²² *Aida program 2001*.

Men han vistas ändå då och då i Italien. Den svenske målaren Gustaf Cederström berättar i sina minnen att han hösten 1871 mött Ciaffei i Florens, som då sagt att han var vinhandlare!²³ Men just vid den tidpunkten måste han också ha varit sånglärare i Florens, eftersom han i början av 1870-talet ska ha varit tenoren Tobia Bertinis lärare i Florens.²⁴

Ett brev från Verdis förläggare Ricordi till Verdi inför en uppsättning av Aida 1873 berättar att ledningen för La Scala flera gånger försökt få Ciaffei i Warszawa att släppa sångerskan Mariani, som är kontrakterad av honom, men Ciaffei vägrar; Ciaffeis verksamhet som impresario är alltså välbekant i Italien.²⁵ Från året 1880 finns en uppgift om att han leder han en italiensk operatrupp i Warszawa,²⁶ men därefter sinar uppgifterna. Han dör i Florens 1894, där han också är begravd.

Slutord

Francesco Ciaffei har sin karriär under en brytningstid i italiensk opera: i början av sin karriär sjunger han i operor av Bellini, Donizetti och Rossini, som är skrivna för lätta röster som kan sjunga koloratur, men hans senare repertoar, med bl.a. Verdis Trubaduren, Rigoletto och La Traviata, ställer andra krav på rösten. I början av karriären talar pressen om hans "weiche, angenehme Stimme", och man säger t.o.m. att hans röst inte är stark. Så här karakteriseras han 1848 av Dahlgren: "Det är heller inte utan, att Hr Ciaffeis röst lidit genom de alltför stora ansträngningar den varit utsatt för, men man kan icke dessmindre undgå att ännu beundra den styrka och den klang som den eger, och man torde finna få tenorister som kunna överträffa Hr Ciaffei i ett smakfullt dramatiskt föredrag". Här fanns tydligen en dramatisk vokal potential, som sedan kom till uttryck i de tyngre rollerna, och hans spel måste så småningom ha nyanserats, eftersom han uppenbarligen under hela sin karriär var så uppskattad. Musikskribenten W. Bauck skriver t.ex. om hans framställning av Almaviva i Barberaren i Sevilla: "Italienarne själva framställa ock den druckne soldaten mera burleskt, hvaraf Ciaffei gaf en ypperlig typ".²⁷

Genom det svenska arkivmaterialet kan man titta in i sångarens "verkstad": genom notbeställningar kan man se hur han bygger upp sin repertoar, och bevarade egenproducerade italiensk-svenska ordböcker och textöversättningar visar hur han arbetar för att kunna sjunga på svenska. Först genom att läsa hans omfattande korrespondens kan man få en riktig bild av hans professionella verksamhet, men redan en första sortering har kunnat ge den skiss till hans karriär som presenteras här.

²³ Cederström 1913, s. 410.

²⁴ Comune di Prato. Biografie dei pratesi illustri. Tobia Bertini. <http://www.150.comune.prato.it/?act=i&fid=4481&id=20110221094107610>

²⁵ Busch 1978, s. 353.

²⁶ Wypych-Gawrońska 2005, s. 447.

²⁷ Bauck 1868, s. 153.

Referenser

Otryckta källor

Kungliga teatrarnas arkiv. Ö1:3-5

Musik- och teaterbibliotekets arkiv. Brevsamlingen Ciaffei

Musik- och teatermuseum. Konstsamlingarna, K1301, karikatyr av Francesco Ciaffei

Stiftelsen Musikkulturens främjande. Bildarkiv, litografi av Francesco Ciaffei

Elektroniska resurser

www.italianopera.org

www.amadeusonline.net/almanacco

Glissons, n'appyons pas. Giornale critico-letterario, d'Arti, Teatri e Varietà 1839, Nr 42, s. 167.

http://books.google.se/books?id=U81IAAAcAAJ&pg=PA91&dq=editions:16e2xjtxbkQC&hl=sv&ei=otSyTtrVDqr_4QToy8SABA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CD0Q6AEwBA#v=onepage&q=Ciaffei&f=false

Kurjer Warszawski 1852-1880. <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=24121>

Teatri, arti e letteratura 1842, del 37 <http://www.archive.org/stream/teatriartietette37bolouoft#page/n7/mode/2up>

Teatri, arti e letteratura 1844, del 39

http://www.archive.org/stream/teatriartietette39bolouoft/teatriartietette39bolouoft_djvu.txt

Tryckta källor

Bauck, W., 1868. Musik och teater. Samlade kritiska uppsatser. Stockholm

Berg, W., 1914. Bidrag till musikens historia i Göteborg I. Göteborg

Busch, H., 1978. Verdi's Aida. The history of an opera in letters and documents. Minneapolis

Cederström, G., 1913. Minnen från Rom och Venedig. Ord och Bild. Stockholm

Dahlgren, F.A., 1848. Francesco Ciaffei. Svensk Theaterkalender 1849. Stockholm

Giuseppe Verdi, Aida, Premiera 20 maja 2001, Teatr Wielki, Poznaniu, Program. [Aida program 2001]

Jonsson, L., 1998. Offentlig musik i Uppsala 1747-1854. Stockholm
Journal de Nice 1866

Murray, J. (ed.), 1866. Handbook for travellers in Northern Italy. London
Post- och inrikes tidningar 1848-1849

Rosselli, J., 1984. The opera industry in Italy from Cimarosa to Verdi.
The role of the impresario. Cambridge

Schepelern, G., 1976. Italienerne paa Hofteatret I-II. København

Wypych-Gawrońska, A., 2005. Warszawski teatr operow w latach 1832-1880. Czestokowa

Nyförvärv 2009-2010 och bestånd i arkiv, bibliotek och museer

Sammanställt av Inger Enquist

Denna lista tar upp nyförvärv av källmaterial under åren 2009 och 2010 till olika kulturarvsinstitutioner. Nytt för i år är att vi nu förutom musik även täcker in teater och dans.

Borlänge. Jussi Björlingmuseet

Ca 25 nya fotografier har tillkommit, bl.a. från ett konsertframträdande i Östersund 1956. Brevsamling innehållande sammanlagt 75 brev från åren 1928-1929.

Eskilstuna. Eskilstuna stadsarkiv

Scenknuten, teaterförening — Handlingar och tidningsklipp 1945-2005, 13 vol.

Falköping. Falbygdens museum

Bilder från amatörteaterföreställningar.

Falun. Dalarnas folkrörelsearkiv

Dalarnas kammarorkester — Arkivhandlingar 1990-1999 och bandinspelningar.

Dalarnas orkesterförening — Arkivhandlingar och fonogram, totalt ca 170 volymer.

Falu kammarmusikförening — Arkivhandlingar 1975-1999, 10 volymer.

Falu konsertförening — Arkivhandlingar 1989-2007, 37 volymer.

Falu konstmusiks vänförening "Tonstödet" — Arkivhandlingar, 8 volymer.

Moberg, Olle — Originalarrangemang av minst 500 låtar varav många klassiker. Ingår i Dala Seniorjazz arkiv.

Svenska jazzförbundet, Borlänge jazzklubb — Arkivhandlingar, 21 volymer, och därtill många fonogram.

Svenska ungdomsringen för bygdekultur, Aspeboda folkdansare — Arkivhandlingar 1982-2008, 1 volym.

Svenska ungdomsringen för bygdekultur, Floda folkdansgille — Arkivhandlingar 1921-1996, sammanlagt 33 volymer.

Falun. Falu stadsbibliotek

Programblad från Folkskolans barnkörs och gossmusikkårs konserter 1923-1947.

Gävle. Stadsarkivet

Gefle teaterförening – Affischer och program.

Göteborg. Göteborgs stadsmuseum

Backateatern, Göteborg – Program och affischer.

Folkteatern, Göteborg – Pjäsmanus, program, affischer och föreställningsbilder.

Göteborgs stadsteater – Pjäsmanus, program, affischer och föreställningsbilder.

Göteborgsoperan – Program och affischer.

Hemlin, Erik – Personarkiv.

Kungliga dramatiska teatern – Pjäsmanus.

Riksén, Lili – Kostymskisser.

Swedberg, Brit – Kostymskisser.

Göteborg. Göteborgs universitetsbibliotek, handskriftsavdelningen

Blomstedt, Herbert – Delar av Herbert Blomstedts samling har inkommit, dock ännu inte några handlingar eller partitur.

Koch, Martin – Manuskript och tonsättningar till tolv dikter av Martin Koch: Gavott, Ett kärleksbrev, Menuett, Koster, Pilgrimssång, Blomman, Högtid, Sång, Hemlängtan, Lyckan, Livets träd samt Inför domen.

Musikhandskrift från Göteborg daterad 5 juli 1743 innehållande noter till olika kompositioner. (Handskriften är beskriven i detalj av Jan Ling i Musik på ostindiefararnas tid. I Göteborg förr och nu XXIX, 2002, s. 37-48.)

Göteborg. Region- och stadsarkivet Göteborg med Folkrörelsernas arkiv

Kal och Adas handlingar – Tre fotografier föreställande bl.a. Karl Alfred Olsson f 1885 och Ada Konstantia Lindström f 1885.

Lindgren, Arne – Manuskript till skådespel: Jerikorosen 1953, Profeten, Hosea, Johan Tybeck. Även enstaka tillhörande brev. Dessutom sex manuskript utan titel, varav två med religiöst innehåll.

Pensionerade lärares riksförbund, Göteborgskretsen – Häri Göteborgskretsens PLR-kör 25 år 2009.

Rädda Barnens distrikt i Göteborg – Pjäser, dikter och sångtexter tillägnade Rädda Barnen, 1950-tal samt odaterat.

Stora teatern i Göteborg (1859-1994) och GöteborgsOperan AB (1994-2008) – Noter och textböcker från olika uppsättningar. Materialet rör opera, operetter, baletter och musikal. Arkivhandlingarna omfattar åren 1804-2008.

Svahns bildarkiv — Två fotoalbum med bilder från Göteborg 1870-1910; bland dessa finns enstaka med musikanknytning.

Svensson, Ingemar — Tryckta sångböcker 1890-1977. Kupletter ur Greven av Melonien 1920, Ett levnadsöde 1929, Mot framtiden 1947, Ett skeppsbrott på stora Atlanten 1932. Därtill tio visor och kupletter utan årtal samt sånghäfte med engelska texter.

Sällskapet Nattugglorna — Diverse dikter, sånger och noter, 1890-2010.

Halmstad. Hallands konstmuseum

Stellan Mörner — Kostymskisser till Trojanerna och Idomeneo, akvareller.

Olle Ängkvist — Teaterskisser.

Hedemora. Kommunarkivet

Stiftelsen Ansgar Olofssons kulturfond — Handlingar från tiden 1997-2009 rörande utdelning av kulturstipendium. Fonden upprättades till minne av Ansgar Olofsson, lärare, drivande i Martin Koch-sällskapet samt aktiv i en mängd kulturföreningar, bl.a. Hedermora teaterförening och Föreningen Hedemora Gamla Theater.

Helsingborg. Helsingborgs museer

Fredriksdalsteatern — Program 1962, 1965, 1966, 1968.

Reklamfilm för skivaffär i Helsingborg 1938.

Härnösand. Landsarkivet i Härnösand

Olsen, Maj — Författarinna från Nyland, Ångermanland (1914-1986). Enstaka manuskript till teaterpjäser.

Karlskoga. Folkrörelsearkivet

Degerfors hembygdsförenings folkdanslag — Arkivhandlingar 1981-2008.

Karlskoga teaterförening/Riksteaterns lokalavdelning Karlskoga — Protokoll m.m. 1965-1986.

Karlskrona. Blekinge museum

Eneroth, Hugo — Arkivhandlingar.

Program från teater, film, konserter m.m. i Karlskrona 1915-1950.

Karlstad. Folkrörelsernas arkiv för Värmland

Deje dragspelsklubb, Nedre Ullerud — Handlingar 1984-2006.

Fryksände bygdslag — Innehåller bl.a. noter från värmlandskompositörer ca 1950-1980.

Föreningen Dansfolket, Karlstad — Tillägg handlingar 1996-2004.

Grava folkdanslag — Tillägg handlingar 2006-2009.

Hagfors teaterförening — Tillägg handlingar 1950-1987.

Karlstad orkesterförening – Tillägg handlingar 1998-2007.
Norra Klarälvens musikförening, Norra Ny – Protokoll 1933-1934.
Norra Ny hembygdsör – Handlingar 1928-1936.
Riksteatern Värmland – tillägg av ekonomiska rapporter och protokoll, 2003-2009.
Solsta PRO-kör, Karlstad – Handlingar 1980- och 1990-talen.
Teaterföreningen Eld i berget, Långban, Färnebo – Handlingar 1988-2009.
Värmlands dragspelsklubbars förbund – Protokoll 1988-2007.
Värmlands körförbund – Handlingar 1957-1996.

Kristianstad. Regionmuseet Kristianstad

Owe Zerge – Samling med glasplåtar från sekelskiftet 1900 där bilder av kulturella evenemang ingår. Deposition.

Leksand. Lokalhistoriska arkivet

Leksands manskör och Nedansiljans manskör – Tilläggsleveranser av arkivhandlingar. Körerna har upphört. 1971-2010. Protokoll, foton, noter, inspelningar.
Himlaspelet – Fotografier 1978.
Tre cd-skivor med radioinspelningar, bl.a. samtal med Knis Karl Aronsson och Axel Sjöholm.

Lidingö. Stadsarkivet

Bildarkivet – I bildarkivet märks teaterfoton från friluftsteatern i Lidingsberg, Sagateatern, teaterföreställning vid Larsbergs brostuga 1945, barnteaterföreställning med Mittipricksteatern. Dessutom finns foton från musikskolan och foton av kulturstipendiater. Foton från olika evenemang såsom Bellmansfesten finns också.
Fritidsnämnden – Foton från olika fritidsgårdars discokvällar.
Hersby gymnasium – Tryckta musikprogram. Foton från teaterföreställningar i Lidingö gymnasieförening.
IFK Lidingö – Sångtexter.
Karlsson, Maiken – Foton från barnteater i Bodal skola där Maiken Karlsson gjorde dekoren.
Kulturnämnden – Handlingar rörande Sagateatern 1987-2004. Upptagningar från Lidingö rock. Programblad och noter från barnteater.
Lidingö brandkårs kamratförening – Brandkårssånger 1945-1970.
Lidingö musikskola – Handlingar rörande konserter. Manus 1966 till Lennart Lundéns Praktisk melodilära.

Lidköping. Skaraborgs läns folkrörelsearkiv

ABF:s damkör, Skövde - Handlingar 1948-1967, 2 volymer.
Axvall folkdansgille – Handlingar, fotografier 1929-2007, 13 volymer.
Dansföreningen Söndagssvängen, Lidköping – Handlingar 1988-2008, 3 volymer.

Falköpings teaterdansförening – Handlingar 1999-2004, 1 volym.
 Folkdanslaget kamratkedjan av nov, Råda – Noter, beskrivning av danser, 1924-1938, 1 volym.
 Gammeldansens vänner, Saleby – Handlingar 1959-1985, 1 volym.
 Gammeldansens vänner, Tibro – Handlingar 1965-1999, 2 volymer.
 Gammeldansens vänner, Örslösa – Handlingar 1959-1997.
 Godtemplares teateramatörer, Floby – Handlingar 1928-1931, 1 volym.
 Godtemplarnas folkdanslag, Skövde – Handlingar 1925-1928, 1 volym.
 Grupp 51, Skövde – Teatergrupp med bl.a. uppsökande verksamhet. Pjäsmänus, fotografier. 1951-1997.
 Grästorps teaterförening – Handlingar 1983-2006, 2 volymer.
 Grästorpsbygdens gillesdansare, Grästorp – Handlingar 1976-2002, 3 volymer.
 Gösslunda kyrkokör – Handlingar 1968-1987, 2 volymer.
 Gösslunda-Rackeby-Skalunda kyrkokör – Musikalier. 1914-1992, 10 volymer.
 Götene folkdansgille – Handlingar 1973-2006, 2 volymer.
 Hjöbygdens folkdansgille – Handlingar 1979-2008, 3 volymer.
 Karlsborgs folkdanslag – Handlingar 1943-2003, 5 volymer.
 Kvänums teaterkommitté – Handlingar 1958-1965, 1 volym.
 Kyrkefalla-Ransberg folkdanslag – Handlingar med planscher på folkdräkter och historik, 1974-2005, 5 volymer.
 Lidköpings musik- och soireesällskap – Fotografier. 1890-1986.
 Lidköpings teaterklubb – Noter, sångtexter, kupletter, pjäser m.m. 1932-1949, 8 volymer.
 Lidköpingsbygdens folkdansgille – Handlingar bl. a. rörande herrskapsdanser, 1947-2005, 7 volymer.
 Logen 2255 Vätterns stjärna av IOGT-NTO – Noter, sångtexter, handlingar rörande teaterverksamhet, affischer, revyfoto­grafier m.m. 1896-2010, 92 volymer.
 Mullsjöbygdens folkdansgille – Handlingar 1982-2010, 1 volym.
 Riksteaterföreningen teaterns vänner i Mariestad – Handlingar 2005-2006, 1 volym.
 Riksteatern Skaraborg – Handlingar, fotografier. 1964-2001, 30 volymer.
 Riksteaterns lokalavdelning, Lidköping – Fotografier, scenbilder från Riksteatern, affischer från Riksteaterns gästspel. 2 volymer.
 Skara stifts kyrkosångsförbund – Handlingar 1923-1997, 10 volymer.
 Skaraborgs länskommitté av bygdeteater – Handlingar 1953-1960, 1 volym.
 Skövde folkdansgille – Handlingar bl.a. inventering av dräkter, 1950-2008, 14 volymer.
 Skövde operettsällskap & Ridå – Kostymteckningar, föreställningsbilder, affischer m.m. 1955-2000, 11 volymer.
 Svenska musikerförbundet avd. 35, Skövde – Handlingar 1957-1971, 1 volym.

Svenska musikerförbundet avd. 46, Falköping — Handlingar 1952-1972, 1 volym.

Sällskapet gammeldansens vänner, Flo-Sal — Handlingar inkl. fotografier, 1962-1984, 2 volymer.

Teaterföreningen Mariestad — Handlingar 1975-2000, 4 volymer.

Teaterns vänner, Mariestad — Handlingar, fotografier. 1991-2000, 5 volymer.

Teatervännerna i Skaraborg — Handlingar 1995-2008, 6 volymer.

Tidaholms teaterförening — Handlingar, fotografier. 1930-1994, 3 volymer.

Vara Barnens Dag-förening — Revytexter bl.a. av Karl-Erik Borg 1940-1952. Sånger, sketcher, nothäften, handlingar rörande engagemang av artister, rekvisita till revyer. 1943-2007, 35 volymer.

Vänersborgs folkdansgille — Handlingar rörande danser och dräkter, fotografier, 1951-2008, 30 volymer.

Lund. Skånes arkivförbund

Nordöstra Skånes gammaldansdistrikt — Handlingar 1957-2004.

Skarhults gammaldansförening "Hoppa lätt" — Handlingar 1950-2010.

Lund. Skånes musiksamlingar, Folklivsarkivet

Nyregistrering har skett av fältinspelningar från 1990-talet på det folkmusikaliska och musiketnologiska fältet. Materialet innehåller intervjuer och musik av invandrade musiker jämte samtida spelmän.

Fonogram har likaledes nyregistrerats och innehåller både traditionell folkmusik och mer mångkulturellt orienterad musik. Utgivningsperioden spänner från 1970-talet till 2000-talet.

Arkivet har under perioden 2009-2010 gjort dokumentationsinspelningar av industriella ljudlandskap m.m. Materialet innehåller intervjuer, musik/ljud, fotografier och videoupptagningar.

Materialet är sökbart genom arkivets externa databas.

Malmö. Malmö stadsarkiv

Oviskören i Malmö — Arkivhandlingar 1988-2008.

Malung. Malungs lokalhistoriska arkiv

Malungs hembygdskör, senare Malungs kyrko- och hembygdskör — Årsberättelser och programblad 1919-1921.

Mariestad. Mariestads musikarkiv

Material, huvudsakligen noter, har inkommit från följande:

Ola Bengtsson, notsammlare

Solveig Funseth, pianist

Hofors musikkår och orkesterförening

IOGT-kören, Göteborg
Bo Israelssons musikförlag
Carl Jungvid, musiklärare i Göteborg
Katrinefors musikkår
Willy Kihl, dragspelare i Kumla
Tore Littmarck
Mariestads orkesterförening
Mary Sjunesson
Heimer Sjöblom
Solna kulturskola
Trosa musik
Dessutom har en stor samling 78-varvsskivor från Årjäng inkommit.

Mjölby. Föreningsarkivet i Mjölby kommun

Logen 2608 Engelbrekt av IOGT – Nykterhetsförening verksam 1898-1970 i Sya. Texter till tre sånger bl.a. visa till logens 50-årsdag 1948. Rollhäften till enklare sketcher.
Skeninge manskör – Verksam 1927-1998 först under namnet Skänningekvartetten. Noter, bl.a. handskrivna kvartetter. Fotografier.

Norrköping. Norrköpings stadsarkiv

Carl, Elsa – Elsa Carl (1875-1949) var pianist och pianopedagog född i Tyskland. Hon var pianist i den turnerande orkestern ”Carlska kapellet”. Hon var gift med kapellmästaren Willy Carl.

Kapellet var senare år verksamt i trakten av Norrköping; man spelade på hotell och på en sommarrestaurang, men dessutom biografmusik på Röda Kvarn. Elsa Carl var även under ett antal år också dirigent för orkestern vid Norrköpings teater. I arkivet ingår handskrivna noter, familjepapper, manus till skriften ”Carlska Musikkapellet”, klipp rörande kapellets framträdanden m.m.

Norrtälje. Norrtälje stadsarkiv

Norrtälje manskör – Jubileumsskrift.
Roslagens dragspelsklubb – Arkivhandlingar.

Nynäshamn. Nynäshamns bild- och folkrörelsearkiv

Arne Janssons arkiv – Arkivbildaren var till yrket dekoratör men också underhållare och drivande inom Nynäshamns teateramatörer, revyartist m.m. Arkivet speglar olika lokala arrangemang, teater och underhållning i Nynäshamn och består av bilder, klipp och ljudupptagningar.

Barnens dag 1957. Arne Jansson och Inger Glanell från Teateramatörerna spelar Hamlet och Ofelia.

Rättvik. Folkmusikens hus

Material har skannats in, bl.a. Karl Sporrs låtinventering från olika dalakommuner. Vidare har en mängd inspelningar från andra hälften av 1900-talet digitaliserats; vissa av dem har lånats in speciellt för detta ändamål. Samlingarna har också utökats med donationer: 188 band inspelade av Leif Alpsjö, Björklinge, ca 1968-1981. Mer än 170 kassetband inspelade av Lars Fredriksson, Ludvika, ca 1973-1992.

Skellefteå. Folkrörelsearkivet i Västerbotten

Karlsson, Erik — Notsamling. Tidskriften Bultarnas Jul 1912.

Malå dragspelsklubb — Protokoll, stadgar, korrespondens, inbjudningar.

Skellefteå kammarkör — Protokoll, medlemsförteckning, räkenskaper, annonser, klipp m.m.

Skellefteå kammarmusikförening — Protokoll, stadgar, korrespondens, räkenskaper, bidragsansökningar, konsertförteckning, klipp, handlingar rörande 50-årsjubileet m.m.

Skellefteå manskör — Medlemsförteckning, historik, arbetsordning, foton, klipp, affischer, handlingar rörande 100-årsjubileet.

Skellefteå musikförening — Protokoll, stadgar, medlemsförteckning, räkenskaper, 1889-1893.

Skellefteå skyttegille — Bordsvisor vid årsmöten.

Solna. Solna stads bildarkiv

Bilder på Confidencen, Ulriksdals slottsteater, <http://sofie.solna.se>.

Stockholm. Etnografiska museet

Ett nytryckt manuskript på japanska till ett No-drama med koreografiska anvisningar.

Stockholm. Kungliga biblioteket

Bosse, Harriet — Skådespelerska (1878-1961). Tre fotografier föreställande Harriet Bosse.

Brandt, Erik — Tidningsman (1904-1977). Sju brev från Hasse Z och tre brev från Kar de Mumma. Den sistnämnde bifogar dessutom en idéskiss till en revy.

Ericson, Eric — Körledare, körpedagog f. 1918. Brev, dagböcker, anoterade partitur, föredrag, intervjuer, fotografier m.m.

Fahlström, Öyvind — Konstnär, poet (1928-1976). Drömdjuret — ett teaterstycke i sex delar, manuskript samt följebrev.

Hagman, Bertil — Brev, manuskript, biografika, pressklipp och fotografier.

Karl Gerhard — Revymanuskript, dagböcker (tillståndsbelagda), viss korrespondens, bilder, kostymskisser.

Lilja, Efva — Dansare, koreograf och rektor vid Danshögskolan, f. 1956. Accessionen innehåller bl.a. korrespondens, arbetsmaterial, koreografiskisser, föredrag, seminarier och kurser samt fotografier.

Lindgren, Håkan — Kompositör, klarinettist, f. 1971. Noter till 20 egenhändigt komponerade verk (valser, gånglåtar, polskor m.m.) för härjedalspipa, cornamus och klarinett.

Meschke, Michael — Dockteaterskådespelare, författare, regissör, f. 1931. Accessionen innehåller bl.a. handlingar rörande turnéverksamhet, gästregi och symposier.

Reimers, Lennart — Musik- och bokförläggare, professor i musikpedagogik. Accessionen innehåller Lennart Reimers Adalbert Stifter-arkiv: artiklar, brev och tryck.

Sjöström, Fritz — Tonsättningar, dikter, teckningar, fotografier, brev.

Strindberg, August och Ranft, Gustaf — Brev och teateraffischer.

Widgren, Olof — Skådespelare (1907-1999). Brev.

Samlingar kring sångerskan Birgit Nilsson — Brev, fotografier, kartor, pressklipp, tryck (2 vol.) samlade av Margit Malmsten. Fotoalbum, brevpärm, diverse tryck och pressklipp (7 vol.) samlade av Waltraud Schreiner. Programhäften från Teatro Colón i Buenos Aires 1956-1971.

Duplicerade pjäshäften har inkommit från följande teatrar: Dramaten, Stockholms stadsteater.

Stockholm. Kungliga musikhögskolan

Dalcroze-seminariet — Handlingar ca 1920-1980, därefter överfördes verksamheten till musikhögskolan.

Ericsson, Eric — Ett mindre arkiv som innehåller material från hans tid på musikhögskolan.

Stockholm. Musik- och teaterbiblioteket vid Statens musikverk

Aulin, Tor — "Säg mig, hvad vill jag?" för sång och piano, kopia. Härtill även uppgifter om släkten Bratt och deras umgängeskrets.

Beck-Friis, Regina — Arkivhandlingar.

Berg, Natanael — Autografer och brev.

Boulevardteatern — Arkivhandlingar.

Briem Ek, Haldóra — Kompositioner i kopia.

Brunius, Pauline — Arkivmaterial.

Byström, Oscar — En volym arkivhandlingar.

Bäck, Sven-Erik — Herr, zu wem sollen wir gehen, ljuskopia.

Cederholm, Gösta — Kompositioner, tilläggsaccession.

Colombine teaterförlag — Pjässamling, åtta kartonger pjäsmanuskript.

Elektroakustisk musik i Sverige (EMS) — 26 hyllmeter handlingar.

Erikson, Åke — Tonsättare f. 1937. Biografi, verkförteckning, foto.

Evergreen — En volym arkivhandlingar efter pensionärskören

Evergreen i Solna.

Folkets Hus — Affischer och fotografier.

Fylkingen — Handlingar, ca sju hyllmeter.

Föreningen Sveriges musikskoleledare — Grundad 1979. Fortsätts av efterföljande arkivbildaren Sveriges musik- och kulturskoleråd (SMOK). Arkivhandlingar.

Geijer, Gösta – Handskriftsmaterial.
 Grebst, William A:son – Två partitur, troligen i autograf.
 Hedberg, Gustav – Arkivmaterial.
 Herou, Karl Thore och Ingrid – Herous musiklexikon "All världens tolkare av klassisk musik". CD.
 Högman, Åke – Avskrifter och kopior av lut- och gitarmusik.
 International Society for Contemporary Music (ISCM) – Arkivmaterial rörande ISCM.
 Koch, Erland von – Handskriftsmaterial.
 Körling, August – Polonaise i Ess-dur för piano.
 Lanzky-Otto, Ib – Affischer och programblad från valhornisten Ib Lanzky-Otto.
 Levande interpretörer av nutida konstmusik (LINK) – 1 volym. arkivhandlingar.
 Lindgren, Göran – Klippsamling. Tilläggsaccession 70 volymer.
 Löfman, Lars Erik – Arkivhandlingar.
 Musikarrangörer i samverkan (MAIS) – Arkivhandlingar.
 Neruda, Franz – Brev ställda till Kjaere Fröken.
 Nilsson, Torsten – Magnificat, ljuskopia.
 Nissen-Saloman, Henriette – Fotografier föreställande Henriette och hennes man Siegfried Saloman.
 Nyman, Lena – Arkivhandlingar.
 Olsson, Otto – Ett brev.
 Ragner, Oskar – Arkivmaterial.
 Randel, Andreas – Jubel-Ouverture.
 Reeps, Hans-Jochem – Dirigent. Program, klipp, foton m.m.
 Riksförbundet arrangörer av nutida konstmusik (RANK) – Handlingar, ett kuvert och en cd-skiva.
 Rozman, Akoz – Arkivhandlingar.
 Samling om punk – Tre volymer innehållande bakgrundsmaterial till en uppsats om punkmusik 1981.
 Sjögren, Emil – Fem Sange op.16 i autograf.
 Stockholms studentsångarförbund – 0,5 hyllmeter handlingar.
 Svenska kommittén av Internationella musikrådet IMC – En volym handlingar, tilläggsaccession.
 Svenska sångarförbundet – Fotografier, tilläggsaccession.
 Söderholm, Anna-Greta – Arkivhandlingar, klippalbum och fotografi.
 Teater Scenario – Arkivhandlingar.
 Teatern i Gamla Stan – Musik- och ljudinspelningar på 5 cd-skivor från Teatern i Gamla Stan/Munkbroteatern. 1953-1962.
 Tobiaeson, N.Fr. – Consert för flöjt och orkester, partitur i manuskript.
 Ugglå, Madeleine – Musikpedagog. Arkivmaterial innehållande notutgåvor, ett eget arrangemang, böcker, artiklar, pressklipp m.m. Tre volymer.
 Vadstena-Akademien – Tilläggsleverans av fyra volymer handlingar.
 Wallner, Bo – Verk av Bo Wallner.
 Zacharias, John – Arkivhandlingar.

Övrigt: Medeltida pergamentsblad med neumer.

Stockholm. Riksarkivet

Göranson, Harald — Arkivhandlingar.

Stockholm. Sjöhistoriska museet

Text till emigrantballad samt bandinspelning. Nedskriven 1975, inspelad 2009.

Stockholm. Stockholms stadsmuseum

Fotografier med följande motiv:

Olivia (Livia) Edström f. 1876, rollporträtt

Rollporträtt ur Tosca.

Scenfoto från Svenska teatern, "Fröken Lundequist och hr de Wahl i slutscenen af Hertlebens Karneval å Svenska Teatern".

Skansens friluftsteater, föreställning och publik.

Stockholm. Svenskt marscharkiv

Söderlund, Per-Ola — Marschen "Överste Hjelm", partitur i handskrift.

Stockholm. Svenskt visarkiv

Abeleen, Staffan — Samling med pressklipp, korrespondens, manus, fotografier, mm.

Boija, Sven — Journalist och fotograf. 33 arkivboxar med i huvudsak fotografier, men också artiklar och recensioner från konserter och skivinspelningar.

Domnéus, Arne – Kompletterande arkivmaterial bestående av noter och arrangemang.

Helgesson, Per Anders – Musiklärare. Två arkivboxar med jazzarrangemang, bland annat ur Carl-Henrik Norins repertoar.

Karlsson, Thorsten – Folkmusik som Karlsson spelade in i Medelpad under 1950-70-talen. Ett 30-tal ljudfiler.

Krysander, Josef (1898-1986) – Spelmannen Krysanders dokumentation av musiklivet i bland annat Östergötland och Södermanland. Ca 600 rullband.

Långberg, Bengt – 14 arkivboxar med material rörande Långbergs orkester samt jazzarrangemang och populärmusiknoter.

Nahlbom, Stig – Samlingen har utökats med ytterligare såväl jazz- som dragspelsmaterial, foton, tidningsklipp, reklammaterial och kuriosor.

Norin, Carl-Henrik – Kompletterande material till tidigare donation bestående av arrangemang.

Ramel, Povel – Material från skivbolaget Knäpp Upp, noter.

Rosenblüth, Leo (1904-2000) – Samling efter överkantorn vid judiska församlingen i Stockholm. Han komponerade sakral musik, men också musik för teater, radio och tv.

Schwartz, Ulf – Jazzsamlare. Tidskrifter, böcker, noter, arrangemang, affischer m.m.

Wallin, Per-Henrik – Partitur, egna kompositioner, musikaliska skisser, artiklar och insändare.

Wickman, Putte – Kompletterande material bestående av kassetter, noter och arrangemang.

78 handskrivna visböcker (avskannade) genom den visboksinsamling på Gotland som visarkivet genomförde i samarbete med Radio Gotland. Böckerna har alla sitt ursprung på Gotland, med stor spridning över tid: den äldsta är från 1821 och den yngsta från 1981.

Sundsvall. Sundsvalls museum

Inga-Lisa Eriksson, Sundsvall – Arkivhandlingar efter Inga-Lisa Eriksson som var dansös och danspedagog.

Tomelilla. Tomelilla jazzarkiv

Inger och Sten Stenbergs LP-samling. Tomelilla jazzarkiv har stora samlingar jazzmusik, framför allt LP-skivor, se presentation på Internet www.tomelilla.se

Uddevalla. Bohusläns museum

Visbok från åren 1895-1917 med arkivnummer 175.

Umeå. Folkrörelsearkivet i Västerbotten

Amkoff, Sigrid – Noter, manus, texter.

Björkstalaget, Umeå – Protokoll m.m. 1898-1994.

Ceciliakören, Umeå – Noter, inspelningar, arrangemang.

Umeå kammarkör – Protokoll, verksamhetsberättelser. 1978-2008.

Västerbottens läns sångarförbund – Program, verksamhetsberättelser.

Umeå. Forskningsarkivet vid Umeå universitetsbibliotek

Gunnar Balgård, författare – I arkivet ingår manuskript, brev och klipp kring teater.

Projektarkivet Den svenska nationalscenen – Om Dramatens repertoar 1787-1988.

Projektarkivet Dramatik på svenska scener 1910-1975 – Teaterrecensioner och teaterartiklar.

Projektarkivet I periferin. Studier i den svenska landsortsteaterns historia till ca 1850 – Samling av material kring landsortsteatrar inför forskningsprojekt.

Margareta Söderwall, dramapedagog – I arkivet ingår manuskript, fotografier och klipp angående Umeå Shakespearesällskap och Söderwalls verksamhet som pedagog inom skol- och ungdomsteater.

Teatergruppen Umespexarna – I arkivet ingår manuskript, programblad, fotografier och skisser.

Arkivförteckningarna finns tillgängliga på Internet.

Uppsala. Landsarkivet i Uppsala

Skinnskattebergs bruks arkiv II – I arkivet ingår noter, bl.a. bergsrådet Carl Wilhelm Detlof Heijkenskölds (1790-1866) manus till kompositioner liksom hans läroböcker i harmonilära, komposition och kontrapunkt. Även en samling noter efter Sophie Lorichs g. Heijkensköld (1825-1868). Noterna har överförts från Västerås stadsarkiv.

Uppsala. Upplandsmuseet

Salongsplan målad på trädörr. Tidigare har den suttit på Uppsala teater (Chateau Barowiak). Examensvisa 1915.

Varberg. Folkrörelsernas arkiv i norra Halland

Bygdegillet Varberg med föregångare – Handlingar 1952-1999, 8 volymer.

Bygdeteatern i Hallands län – Två volymer handlingar från tiden 1947-1961. Föreningen har upphört.

Camerata vocale – Handlingar 1965-2001, 17 volymer.

Falkenbergs kammarorkester – Handlingar 1978-1988, 1 volym.

Falkenbergs teaterförening – Handlingar 1914-2008, 8 volymer.

Falkenbergs underhållningsorkester – Handlingar 1975-1978, 1 volym. Föreningen har upphört.

Gammeldansande pensionärer – Handlingar 1978-1985, 1 volym.

Hallands körförbund med föregångare – Handlingar 1909-1999, 8 volymer. Föreningen upphörde 2000.

Hydra – Hade hand om den ungdomsinriktade verksamheten inom Varbergs teaterförening. Handlingar 1994-2010, 3 volymer.

Ny tids musik- & sångförening (IOGT) – Handlingar 1903-1904, 1 volym. Föreningen har upphört.

Svenska folkdansringen Hallands distrikt – Handlingar 1930-2002, 23 volymer.

Teater boudoir intims vänner – Handlingar 2006-2009, 1 volym. Föreningen har upphört.

Varbergs amatörsällskap – Handlingar 1982-1983, 1 volym.

Varbergs folkdansare – Handlingar 2000-2003, 1 volym.

Varbergs konsertförening – Handlingar 1984-2004, 3 volymer.

Varbergs kvartettsällskap – Handlingar 1936-1993, 9 volymer.

Varbergs nöjesplats – Artistkort och affischer 1975-2003 samt odaterat, 5 volymer.

Varbergs teaterförening - Handlingar 1920-2010, 15 volymer.

Viskadalens bygdegille – Handlingar 1983-2000, 4 volymer.

Vox humana – Hette tidigare Ingakören. Handlingar 1986-2000, 1 volym.

Västsvenska musikringen – Handlingar 1959-1967, 1 volym.

Varberg. Läns museet Varberg

Jenny Anderssons akvarellsamling – Logdans m.fl. verk, slutet av 1900-talet.

Bad- och brunnsbolag i Varberg – Handlingar rörande musikaktiviteter på Brunnssalongen och Societetshuset.

August Bondeson – Vismanuskript med noter. Melodiuppteckningar av folkmusik 1885. Manuskript. Visböcker. Turnéprogram. Brevväxling mellan Bondeson och Ludvig Josephson på 1880-talet rörande uppförande på teatern av Bondesons pjäs. Inkommande brev från August Strindberg om musik.

Dansbanan Bultabäck – Historik skriven 1995.

Fästningsspel – Affischer och flygblad samt biljetter och recensioner rörande teaterföreställningar 1947-2003.

Jahn, Gösta – Egna verk: Västmanland, Julklockorna, Julkvällen, Nyårsvisa, Till Mor, Min grå mössa.

Lindström, John – Teatermanuskript till Den gode Magnus (1951), Den sista segern (odat).

Varbergs stads rådhusrätt, kämnersrätt och magistrat – Handlingar rörande bidrag till Kungl. teaterns pensionskassa.

Visinventeringen i Halland – Kortregister, 1980-1984.

Fotografier av lokala musik- och teaterhändelser. Affischer från olika slags framträdanden i Varberg på 1900-talet. Strödda teateraffischer och program från ca 1850-1900. Ritningar till musikpaviljong och dansbana.

Lokala visor. Halländska anekdoter. Ljudupptagningar med sång, spel och intervjuer från 1960- och 1970-talen

Västerås. Stadsarkivet

Alfred Karlssons teaterförening – Alfred Karlsson f. 1878 gav på 1890-talet sina första amatörteaterföreställningar. 1906 skrev han en revy, sammanlagt blev det sedan elva stycken. Scenerna var Arbetarföreningens lokal, Folkets parks teater och Vallby friluftsmuseum. Handlingar (fotografier, klipp, kassabok, revymanus) 1903-2005.

Stiftelsen Västmanlands länsteaters arkiv – Verksamheten startade 1977. Handlingar (räkenskaper) 1977-1984.

Svenska riksteatern, Västeråsensemblen – Västeråsensemblen tillskapades 1967. Arkivet dokumenterar olika föreställningar (foton, vykort, affischer) huvudsakligen tiden 1967-1973.

Teaterintendentens arkiv – Denna tjänst fanns inrättad under tiden 1963 till 1972. Arkivet innehåller korrespondens, program, pressmeddelanden, redovisningar, kontrakt, bilder, annonser och pressklipp.

Teaterkommittén – Arkivet innehåller Slutbetänkande och förslag 1966, en volym.

Västerås läroverksteaters arkiv – Handlingar ca 1950-2000 .

Västerås teaterbolags arkiv – Teatern vid Slottsgatan invigdes 1915. Amatörteater har spelats där men under de senaste 20 åren har yrketeatern dominerat, väsentligen framförd av Riksteatern. Tre hyllmeter handlingar (protokoll, räkenskaper, program och affischer) från åren 1847-1980.

Västerås teaterförenings arkiv – Föreningen var verksam 1979-1983. Handlingar (protokoll, medlemsregister, korrespondens, stadgar, press- och annonsmaterial) från 1970- och 1980-talen.

Västerås teaterstyrelses arkiv – Handlingar (protokoll, utgående skrivelser, tjänstgöringslistor, korrespondens, historik, räkenskaper, annonser, program, klipp, foton) 1968-1979.

Växjö. Kronobergsarkivet

Christina Nilsson-sällskapet – Tilläggsaccession, 1 volym.

Folkdanslaget Varendsgillet, Växjö – Arkivhandlingar 1956-2007, 24 volymer.

Gammaldansföreningen Allbogillet i Alvesta – Arkivhandlingar 1958-1978, 3 volymer.

Lessebo teaterförening – Arkivhandlingar 1979-1994, 1 volym.

Linneateatern – Arkivhandlingar 1996-2008, 2 volymer.

Riksteatern i Kronobergs län – Arkivhandlingar 1961-2007, 46 volymer.

Skådebanan i Kronobergs län – Arkivhandlingar 1985-1994, 5 volymer.

Smålands distrikt av Svenska ungdomsringen för bygdekultur – Arkivhandlingar 1928-2004, 114 volymer.

Smålands spelmansförbund – Arkivhandlingar 1947-1999, 18 volymer.

Sunnerbo vis- och lyrikklubb – Arkivhandlingar 1983-1986, 1 volym.

Teater i Glasriket – Arkivhandlingar 1984-1989, 3 volymer.
Tingsryds teaterförening – Arkivhandlingar 1953-1982, 3 volymer.
Tävelsås teaterklubb – Enstaka odaterade handlingar.
Värends dansgille – Arkivhandlingar 1902-1907, 1 volym.
Wäxiö gammaldansförening – Arkivhandlingar 1968-1981, 1 volym som ingår i annat arkiv.
Växjö teaterförening – Arkivhandlingar 1933-2008, 83 volymer.
Växjö teaterklubb – Arkivhandlingar 1944-1946, 1 volym.
Växjö teatersällskap – Arkivhandlingar 1848-1999, 1 volym.
Växjöortens folkdanslag – Arkivhandlingar 1943-2008, 24 volymer.
Älmhults orkesterförening – Arkivhandlingar 1981-1991, 1 volym.
Älmhults teaterförening – Enstaka handlingar 1986-1987.
Samling av teaterprogram 1956-2001, 6 volymer.

Älmhult. Kommunarkivet

Gamla Älmhult – Samling vari ingår fotografier av orkestrar i Älmhult.
Rektor Larssons arkiv – Häri ingår en del lokala studentvisor.
Älmhults idrottsförening ÄIF – Handlingar rörande nöjesstället Silverdalen och danssället Bokehill.

Örebro. Arkivcentrum Örebro län

Folkdansgillet Nerika – Bildat 1979. Tilläggsleverans av handlingar.
Folkdansringen i Örebro län – Bildad 1954. Komplettering av handlingar bl.a. noter, danser och program.
Fria teatergruppen Krösamos, Örebro – Bildad 1975. Komplettering av handlingar bl.a. fotografier.
Föreningen Änglavakt och barnarbete – Tilläggsaccession med bl.a. sånger, program och krönikespel, 1981-1996.
Hällefors manskör – Bildad 1918. Handlingar och fotografier 1918-1992.
Hällefors teaterförening – Bildad 1967. Handlingar 1969-1988.
Kumla frikyrkoorkester – Handlingar 1931-1987.
Lindén, Gunnar – Samling med teaterprogram från Örebro län och Sverige 1970-2007.
Pegasus gatuteater – Handlingar med bl.a. sångtexter och Rockmagasinet, 1980-talet.
Powerhouse jazz- och bluesklubb – Handlingar med bl.a. affischer för Örebro musikfestival, 1974-2010.
Stiftelsen Saxons Närkesarkivs klippsamling – Innehåller bl.a. biografiska och ämnesordnade pressklipp, 1900-2005.
Örebro kvartettsällskap – Bildad 1905. Handlingar med bl.a. noter, repertoar, program, sångtexter, 1906-1988.
Örebro kvinnokör – Bildad 1981. Handlingar 1982-2000.
Örebro musiksällskap – Bildat 1950. Handlingar med bl.a. musikrepertoar, musikenkät och musikövningar, 1952-2010.

Örebro. Örebro läns museum

Musik: Axel Gottfrid Forss, frisörmästare – Arkivet innehåller bl.a. noter och fotografier på teatersällskap. Tidsperioden är 1910-tal till 1940-tal.

Musikhistoriskt arkiv – Handlingar rörande Hammrinska sällskapet/Musikaliska sällskapet 1923-1827, Hammrinska sällskapet 1831-1836, Philharmoniska sällskapet 1869-1873, Örebro musikförening 1869-1873, Musiksällskapet Philomele 1868-1916.

Örebro läns folkmusikförbund – Handlingar och noter 1928-1980-tal.
Örström – Arkivet innehåller bl a noter till Liemännens marsch, gammal polka från 1840-talet och Fåfäng önskan, sång för en röst av K. Collan.

Teater: Sally Haegermark – Innehåller bl a manus till pjäsen "En medeltida jul" samt ett rollfoto, pjäsen uruppfördes vid Porla Brunn 1910.

Nils Lindströms personarkiv – Innehåller teateraffischer m.m., 1900-tal.

Curt Skanebo – Teater- och revyhistorisk samling som ännu ej registrerats, innehåller fotografier, affischer m.m.

Teaterprogram – Samling från tidsperioden 1965-1978.

Örebro. Örebro stadsarkiv

Kamratföreningen I3:s musikkår och intressekassa – Handlingar och fotografier. 1940-1990-tal.

Örebro konserthus – Tilläggsleverans av handlingar och inspelningar från konserter. 1930-1990 ca.

Östersund. Landsarkivet i Östersund

Wilhelm Peterson-Berger – Arkivhandlingar och fotografier.

Musik i Sverige

Dokument och förteckningar

Musik- och teaterbibliotekets skriftserie innehåller bibliografier, kataloger och andra förteckningar samt dokumentära utgåvor eller studier med tonvikt på att presentera källmaterial. Serien startades 1969 som ett samarbete mellan dåvarande Svenskt musikhistoriskt arkiv och Svenska samfundet för musikforskning. Från och med vol. 7 (1994) utges den av Musik- och teaterbiblioteket (f.d. Statens musikbibliotek) genom Arkiv-, raritets- och dokumentationsavdelningen (till 2003 Dokumentationsenheten SMA).

1. **Hülphers, A. A:sson**, Historisk afhandling om musik och instrumenter. Westerås 1773. Faksimilutgåva med inledning av Thorild Lindgren. 1969. Pris: 159:-
2. **Ruuth, Gustaf**, Katalog över äldre musikalier i Per Brahegymnasiet i Jönköping. 1971. Gratis
3. **Helmer, Axel**, Svensk solosång 1850-1890. En genrehistorisk studie. 1972. Sångförteckning. 1972. (Mit einer deutschen Zusammenfassung). Pris: 127:-
4. **Leux-Henschen, Irmgard**, Joseph Martin Kraus in seinen Briefen. 1978. Utg. av Svenska samfundet för musikforskning/Ed. Reimers.
5. **Rudén, Jan Olof**, Music in tablature. 1981. Pris: 165:-
6. **Henrysson, Harald**, A Jussi Björling Phonography. 2nd Edition, 1993. (Reviderad och utökad upplaga). Pris: 300:-
7. **Holm, Anna Lena**, Tematisk förteckning över J. H. Romans vokalmusik. Stockholm 1994. Pris: 350 :-, utg. av Musikaliska akademiens bibliotek.
8. **Gasparini, Francesco**, En uti Harmoni öfvad på Clav-Cymbal (översatt av J.H. Roman, vetenskapligt bearbetat av Kathleen K. Hansell, Martin Tegen och Eva Nordenfeldt). 1994. Pris: 265:-
9. **Lomnäs, Bonnie & Erling**, Stiftelsen Musikkulturens främjande. Catalogue of music manuscripts. 1995. Pris: 212:-
10. **Jonsson, Leif**, Offentlig musik i Uppsala 1747-1854. Från representativ till borgerlig konsert. 1998. OBS! Denna utgåva prissänkt p.g.a. sämre tryckning och limning! Pris: 240:-
11. **Lomnäs, Bonnie**, Stiftelsen Musikkulturens främjande. Catalogue of letters and other documents. 1999. Pris: 212:- Paketpris nr 9 + 11 350:-
12. **Bengtsson, Britta**, 1751 års män. Anteckningar om amatörer och hovkapellister vid "Kongl. Begravnings och Kongl. Krönings Musiquerne år 1751". 2001. Pris: 212:-
13. **Barth Magnus, Ingebjørg**, Här är spel och dans. Musikmotiv i svenskt folkligt måleri på bonad och vägg. 2009. Pris: 180:-

Erbjudande! Volym 9 och 11 till paketpris 350:-. Samtliga priser ovan inkl. 6% moms. Vid försändelse tillkommer porto.

Du kan också beställa på vår hemsida www.muslib.se/publ/bestall.html